

KÜLTÜR DÜNYASI

İnsan, mensup olduğu milletin varlığını ve saadetini düşündüğü
bütün cihan milletlerinin huzur ve refahını da düşünmeli...

ATATÜRK

- Prof. Ahmet ÖZEL (Maarif Vekili) . . . . . UNESCO
Prof. Hilmi Ziya ÜLKEN . . . . . III. Dünya Sosyoloji Kongresi
Prof. Afet İNAN . . . . . Avrupa Memleketleri UNESCO Konferansı
Nurullah BERK . . . . . UNESCO ve Sanat
Mithat FENMEN . . . . . UNESCO ve Müzik
Prof. Muzaffer ŞENYÜREK . . . . . Irk Mefhumu ve UNESCO
Prof. Hikmet BİRAND . . . . . Kurak Bölgeler UNESCO Projesi
Esin KARAASLAN . . . . . Bibliyografya Enstitüsü
Enise YENER . . . . . Milletlerarası Müzeler Haftası
Süleyman TAMER . . . . . Folklor ve Müzecilikte Film
Zekâi BALOĞLU . . . . . UNESCO'nun Çalışmaları

UNESCO Özel Sayısı

TEMMUZ – AĞUSTOS 1956

Sayı: 26 - 27

KÜLTÜR DÜNYASI

Aylık Dergisi

İmtiyaz sahibi : UNESCO Türkiye Millî Komisyonu
273. Atatürk Bulvarı, Ankara. Tel.
25684.

Dergi İdare Heyeti: Prof. Dr. Yavuz Abadan, Dr. Arif
Payashođlu, Dr. Necat Erder, Namık
Katođlu, Dr. A. Şeref Gözübüyük.

**Yazı işlerini fiilen
idare eden mesul
müdür**

Prof. Dr. Yavuz Abadan.

Yayın komitesi : Prof. Dr. Yavuz Abadan, Prof. Fikret
Arık, Prof. Bedrettin Tuncel, Dr.
Arif Payashođlu, Dr. Necat Erder,
Metin And, Bülent Ecevit, Bilge
Karasu.

Cari hesap : Ankara, İş Bankası, Yenischir Şubesi
427 D.

Basıldığı yer : Ankara, Maarif Basımevi.

KÜLTÜR DÜNYASI

UNESCO TÜRKİYE MİLLİ KOMİSYONU TARAFINDAN
HER AYIN ONBEŞİNDE ÇIKARILIR DERGİ

(ÖZEL SAYI)

TEMMUZ - AĞUSTOS

SAYI : 26 - 27

UNESCO[*]

Prof. Ahmet ÖZEL

Maarif Vekili

Biliyorsunuz ki, ikinci dünya harbinden sonra insanlığa hizmet etmek gayesiyle birçok teşekküller kurulmuştur. Bunların en hayırlı, en feyizli olanlarından biri de şüphesiz UNESCO'dur.

Çok iyi biliyorsunuz ki, yeryüzünde halen iki buçuk milyarı aşan insan mevcuttur ve bu insanlar kültür, medeniyet, fikir, yaşayış seviyeleri ve moral hayatları bakımından başlıca üç guruba ayrılmaktadır.

Birinci guruba dahil insanların sayısı bir milyar altı yüz milyon civarındadır. Bunların içtimai, fikrî, medeni seviyelerinin düşük olmaları itibariyle bu guruba geri kalmış insanlar gurubu adı verilmektedir. Bu insanların iktisadi bir ölçü ile yıllık ortalama gelirlerinin yüz dolar altında olduğunu müşahede etmekteyiz. İkinci guruba az gelişmiş insanlar gurubu denilmektedir ki, sayısı dört yüz milyonu bulan bu insanlar fikrî, medeni, iktisadi ve içtimai hayatları bakımından birinci guruba nazaran daha gelişmişlerdir. Bu guruba dahil bir kimse'nin yıllık ortalama geliri 150 - 450 dolar arasında değişmektedir. Üçün-

[*] Bu konuşma, 25 Temmuz 1956 tarihinde, İstanbul'da Güzel Sanatlar Akademisinde, UNESCO Türkiye Millî Komisyonu IV. Devre Genel Kurulunun ikinci toplantısının açılış münazabetiyle yapılmıştır.

çlüsü ise, arzettiğim faktörler bakımından, gelişmiş insanlar gurubu'dur. Sayısı 500 milyonu bulan bu insanlar bilhassa batı Avrupa ve kuzey Amerika memleketlerini teşkil ederler. Bu guruba dahil bir insanın yıllık ortalama geliri 1500 - 6000 dolar arasında değişmektedir. Görülüyor ki, bugünkü dünyamızda iki buçuk milyarı aşan insanın bu şekilde guruplaşmaları arasında geniş safhalar, geniş hatlar mevcuttur. İşte UNESCO, bu guruplar arasında fikrî ve moral hayatları bakımından bir yaklaşmayı temin etmek için kurulmuş feyizli, hayırlı bir müessesedir. Çok ümit ediyoruz ki UNESCO'nun faaliyetleri yeryüzünde şimdiye kadar olduğu gibi, bundan sonra da daha tesirli olacak ve bu guruplar arasında arzettiğim farkların süratle giderilmesi imkân dahiline girmiş bulunacaktır.

Fikrî hayatları bakımından birbirlerine yaklaşan toplulukların birbirleriyle her zaman daha iyi anlaşabilmelerinin sulhun korunması ve idamesi bakımından ne kadar ehemmiyetli olduğunu takdir edersiniz.

UNESCO'nun dünyaya yayılmış hizmetleri arasında memleketimizin de mühim bir rol aldığını biliyorsunuz. UNESCO Türkiye Millî Komisyonu yıllardan beri bu sahada memleketimizin fikrî hayatının geliştirilmesine yardım için elinden gelen bütün gayreti göstermiştir ve biz, Türkler olarak, Türkiye olarak, bunun ehemmiyetini çok iyi takdir ettiğimiz için bu müessesenin ilk kuruluşu zamanında derhal üye olmuş ve ilk 20 devlet arasında mevkiimizi almış bulunuyorduk. Bugün UNESCO'ya dahil memleketlerin sayısı 20'den 74'e çıkmış bulunmaktadır. Bu da gösterir ki, UNESCO'nun ehemmiyeti yeryüzünde daha iyi kavranmaktadır; zaman bize bunun ehemmiyetinin daha büyük olduğunu gösterecektir.

UNESCO Türkiye Millî Komisyonu'nun yıllardan beri devam eden mesaisini burada şükranla, takdirle anmak elbette yerindedir. Bu Komisyon'a dahil arkadaşlarımızın, Maarif Vekâleti ile sıkı temaslar yapmak suretiyle, müessesenin çalışmalarının memleketimiz için faydalı olması yolunda ellerinden gelen bütün gayreti gösterdiklerini huzurunuzda ifade etmek yerinde olur.

Memleketimizde eğitime muhtaç kimselerin mevcut olduğunu çok iyi biliyorsunuz. Okul öğreniminden mahrum çocuklarımızın sayısını sifıra indirmek ve eğitime muhtaç olanlarımızı da devamlı çalışmalarımızla eğitim programı içerisine almak mümkün olacaktır. Bu alanda UNESCO Türkiye Millî Komisyonu'nun da değerli hizmetlerde bulunacağına inanıyoruz. Halkımızın eğitimi konusunda aydınlarımıza çok büyük vazifeler düşmektedir.

ÜÇÜNCÜ DÜNYA SOSYOLOJİ KONGRESİ

Prof. Hilmi Ziya ÜLKEN

Ağustos 21 de başlayan Üçüncü Dünya Sosyoloji Kongresinin son günündeyiz. Amsterdam'ın Tropik müzesinde toplanan bu kongre şimdiye kadar geçen kongrelerin en büyüğü: 550 kişi iştirâk ediyor. 50 den fazla memleketin Sosyoloji Cemiyeti, Enstitüleri ve ilim merkezleri katılıyor. Milletlerarası Sosyoloji Cemiyetinin (1949 da kurulmuştur) bu üçüncü teşebbüsü gittikçe büyüyen bir çığ halini aldı. 1950 de Zurich'de ilk defa topladığımız zaman 100'ü ancak buluyorduk. 1953 de 300'e yaklaştık. Bu sefer dünyanın dört tarafından bütün milletler kongrede görülüyor. Hollanda'nın altmış milyonluk müstemlekesini idare ettiği zamandan kalma bu zengin Entoloji müzesinde siyah, sarı, beyaz derili sosyologların toplanması çok garip oluyor, cemiyetin idare heyetine, ve Batı Afrika'daki "Altın sahili" Cumhuriyetinin sosyoloji profesörü — yüzünden hiç eksilmeyen geniş gülümsemesiyle — göze çarpıyor. Bu eskiden alıştığımız zenci bacıların neslinden gelen profesör kürsüye çıkınca renk meselesinin üstünde bir insan kafası meselesi olduğunu insana ciddiyetle hatırlatıyor: İşinin ehli bir adam! Japonlar, Hintliler, Çinliler, İranlılar, Pakistanlılar, Avusturalyalılar, Güney Amerikalılar, Avrupa ve Akdenizin bütün milletleri var: Yalnız Araplar yok. Halbuki bu cemiyet 1949 da kurulduğu zaman 19 kurucu arasında bir de Mısırlı vardı; ve ilk seçimde hemen idare heyetine getirilmesi unutulmamıştı. O zamandanberi bir daha adı geçmedi: Arap dünyasının ilim hayatından, yerini kimse tutmadı. Başka vesilelerle karşılaştığımız

ve ilim asâletinden aslâ ayrılmayan genç bir ilim adamı. Al-Saaty'nın adını bu listede gördüğüm halde, gözüm arıyor ve bir türlü bulamıyorum.

Kongrenin enteresan taraflarından biri de ilk defa Milletlerarası bir sosyoloji kongresinde 6 kişilik bir Türk heyetinin bulunmasıdır. Her zaman bölüm münakaşalarında, kulis konuşmalarında bütün milletler gruplaştıkları, birbirlerini destekledikleri, birbirlerinin yardımına koştukları halde Türkiye adına tek kişi yalnız kahrıldı. İlk defa Türkler fransızca, ingilizce ve almanca konuşarak bütün milletlerle temas imkânını buluyorlar, İstanbul İktisat Fakültesinden Profesör Fındıkoğlu, Edebiyat Fakültesinden Profesör Mümtaz Turhan, N. Ş. Kösemihal, Doçent, Nezahat Tanç, Ankara Üniversitesinden Profesör Bedi Ziya Egemen ve yanlarında yalnız müşahit olan arkadaşları hakiki bir grup teşkil ediyor. Çok şükür ki, Avrupa şehirlerinde sık sık olduğu gibi, Türkler kendi aralarında türkçe konuşmaya dalarak kongrenin faaliyetinden uzaklaşmıyorlar. İhtimalara muntazaman devam ediyorlar; seksiyonlarda söz alıyorlar, münakaşalara giriyorlar. Tanışma muhitleri genişliyor. Osmanlı devrinin mirası olan garbi yarıdrganın krizinden artık kurtulmuş görünüyorlar, bu zaman için bu, en büyük kazançtır. İlim sahasında neyiz eksik? Denildiği zaman verilecek cevap çoktur. Fakat ilk bakışta göze çarpan ve birçok milletlere kıyas edince aşılması hiç de güç olmayan mühim bir eksikliğimiz bu eski mirasın neticesi olan Milletlerarası sıklılgımızdır. Şüphesiz bunun tam zıddı yır-

tıktır ki, aslâ temenni veya tavsiye edilemez, o da hiç değilse sıkılganlık kadar, hattâ ondan fazla zararlıdır. Fakat neden tam ortada durmamalı? Cesur olmak, kendine güvenmek, medenî dünyanın fikir hayatında söz sahibi olmanın şartlarından, belki de mühim şartlarından biridir. Vâkıa bunun için her şeyden önce “söylenecek bir sözü olmak” lâzımgelir. Yalnız konuşabilmek neye yarar? Ancak mesele onunla bitmiyor; söylenecek sözü olmadan konuşanların boşluğu kadar, söylenmeğe değer şeyleri aslâ söyleyemiyenlerin zavalılığına da acımamak kabil değil. Bu sıkılganlık çemberini kırmak bir günde olmaz; çünkü onu doğuran karışık ve tarihi sebepler var. Fakat ergeç kırmak lâzım. Garplılar kendi aralarında kolay anlaşıyorlar ve buna “Milletlerarası” diyorlar. Halbuki dilleri aynı kökten geliyor, birbirlerini kolayca öğreniyorlar. Hudutları bizim vilâyetlerimiz kadar birbirine yakın, bu müşterek sofranın etrafında (harpler hariç) asırlardanberi oturmaktalar. Bizim Osmanlı çağında ayrı bir dünyamız vardı. Kendi kendimize yetiyorduk. Berlin Kongresine, Viyana Kongresine ilk murahhaslarımız gittiği zamanki hâli bir düşününce işin güçlüğü görülebilir. İhtisas çoğaldıkça, bilgi derinleştikçe söylenecek söz artar; ilmî cesaret artar. Başka bir dil ailesinden, başka bir medeniyet kökünden gelmemize rağmen bu mânâyı aşmamız pek güç değildir. Daha şimdiden Türklerin münakaşada Uzak Doğudan; meselâ Japonlardan çok daha girgin olduklarını söyleyebiliriz. Japonların 90 milyon nüfusları 25 üniversiteleri, yüzlerce sosyologları varmış, fakat murahhaslarının ağızlarını bıçak açmıyordu. Her halde bu, ilmin eksikliğinden değil, garp dünyasına mânevi mesafenin uzaklığından ileri gelse gerek.

Kongre ilk gününden yarın öğleye kadar fasılasız yönetim kurulu ve conseil toplantılarıyla dolu, sabah ve akşam (9,5 dan 5,5 a kadar süren) ilmî çalışmalardan geri kalan öğle ve gece gibi zamanları bu

idarî toplantılar dolduruyor, bu işlere katılmak zorunda olanların yükü hayli ağır. Bu bir tatil devresi veya Avrupa seyahati değil, en yüklü bir öğretim yılından daha yüklü bir çalışma halini alıyor; zarar yok; insan bir şeyi yapacağına inanınca, haki katen o şeyin yarısı yapılmış demektir. Milletlerarası Sosyoloji Cemiyetinin hususiyeti kongrelerinin önceden plânlaştırılmış ve belli bir mevzu etrafında toplanmış olmasıdır. Gelenler istedikleri herhangi bir mevzuda rapor gönderemezler. 1953 ün mevzuu “İçtimâî gerginlik ve sınıflar meselesi” idi. Bu kongrenin mevzuu “Yirminci Asırda İçtimâî Değişmeler” dir. Bu ana mevzuu “Yirminci Asırda İçtimâî Araştırmalar ve Öğretim” konusu takip ediyor, Sosyologlar, aralarındaki metod, prensip, hattâ ideoloji farkına rağmen aynı konu etrafında çalıştıkları için müşterek bir münakaşa zemini buluyorlar. Herkes aynı zemine başka bir taraftan giriyor. Psikolojide olduğu gibi, sosyolojide de henüz metod birliği temin edilmediği için matematik veya fizik ilimlerin kongrelerinde olduğu gibi, tam bir concert aramaya imkân yoktur. Fakat ben bu tarzın aleyhindeyim. Mevzuu seçmede herkesi tamamen serbest bırakmak ne kadar anarşik ve dağıtıcı ise, bu da o kadar fazla baskılıdır. Esasen görüş tarzları ayrı kaldıkça bu baskının faydası da yoktur. Mühim olan her şeyden önce metod ve prensip meselelerini ortaya atmak, başka tâbirle sosyolojiyi felsefî gözle tenkidten geçirmektir. Tecrübî araştırmalara — sırf malzemeci oldukları için — değer vermeli, fakat onlardan acele hükümler çıkarmaya kalkmamalıdır. Öte yandan metod ve prensipler üzerinde daima ısrarla durmalıdır. Umarım ki, gelecek kongreler bu sağlam zemine daha çok yaklaşsınlar. Gelecek kongrenin (1959 da) mevzuu şimdiden az çok belli oldu: Endüstri sosyolojisi, köy ve şehir sosyolojisi ile münasebeti, fakat bu yarı ampirik çalışmaların yanısıra nazariyeler ve metodların sağlam bir tenkid ve münakaşasına girmek şartıyla!

AVRUPA MEMLEKETLERİ UNESCO MİLLİ KOMİSYONLARI TOPLANTISI

Prof. Dr. Afet İNAN

İkinci Dünya Harbinin sona erdiği günlerde, milletleri ve insanları birbirine sulh yolu ile yaklaştırmak, sevdirmek ve nihayet anlaşmak için yapılan teşebbüsün başında Birleşmiş Milletler fikri ve onun tatbiki gelir. Gerçi Birinci Dünya Savaşından sonra da Wilson prensiplerine göre Milletler Cemiyeti kurulmuştur, fakat İkinci Dünya Savaşına mani olamadan tarihe karışmıştır.

Ancak o teşekkül de insanların sulh fikirlerinin bir sembolü olarak tarihte kalacaktır. Onun bünyesinde faaliyet göstermiş bazı kurullar Birleşmiş Milletler içinde de bir devamlılık temin edebilmiştir. Meselâ BIT ve "Coopération Intellectuelle" gibi.

Bugün Birleşmiş Milletlerin ideali, anlaşmazlıkları ortadan kaldırmak, silâhsızlanmayı teşvik etmek, insan haklarına riayet etmek ve büyük ekonomik meseleleri halletmektir.

Ancak bu büyük teşekkül içinde ayrı ayrı konuları ele alan kurumlar mevcuttur, işte UNESCO rumuzu ile ifade edilen teşekkül bunların en bellibaşlı kurullarından birini sağlamak üzere Coopération intellectuelle'den daha şümulü olarak kurulmuştur. Eğitim, ilim ve kültür yolu ile insanları birbirine sevdirmek gayesini güden bu kurul, İngiltere ve Fransanın teşebbüsü ile 1945 yılının Kasım ayında kırk üç memleketin temsilcileriyle hazırlanmıştır. Dört Kasım 1943 tarihinde 20 devletin imzasını taşıyarak resmen faaliyete geçmiştir. 1956 yılının ilk ayında 74 devlet üye bulunmaktadı idi.

UNESCO eğitim, bilim ve kültürü, ink, dil, cins ve din ayrılıkları gözetmeksizin milletler arasındaki işbirliği ile sulhun sağlanacağına inanarak on yıldır çalışmaktadır.

Teşkilâtının işleyebilmesi için daimi olarak Sekreterliği, Yönetim kurulu ve periyodik toplanan Genel Konferansı, üye devletlerin millî komisyonlarının beraber çalışmaları ile mümkün

olmaktadır. Ancak bu yıl yeni bir teşebbüs olarak rejyonal toplantılara da başlamış bulunuyor.

28 şubattan 3 mart'a (1956) kadar devam eden Asya millî komisyonlarının temsilcileri (22 devlet, Nepal hariç) Tokyo'da Japon millî komisyonunun davet ve idaresi altında çalışmıştır.

Bu konferansta alınan kararlar şu konulara aittir:

- 1 Eğitim ve sosyal ilimler,
- 2 Tabii ve tatbiki ilimler,
- 3 Kültürel çalışmalar, enformasyon ve şahısların mübadelesi,
- 4 Millî komisyonların işbirliği ve inkişafı, meseleleri üzerinde konuşulmuş olduğu ve dileklerin Sekreterliğe tetkik edilmek üzere verildiğini (ODG/9 Annexe I IIS. I - 22) okumak mümkündür.

Japon heyeti davet sahibi sıfatıyla ve kendi memleketlerinde olduğu için, delege, müşahit, conseillers ve "expert" adedi itibariyle en kalabalık yekûn tutuyor (24). Ancak bunlardan sadece iki kadın müşahit (Conseillers) olarak iştirak etmiştir.

Bütün Asya millî komisyonları içinde, bu konferansa Filipinlerden bir kadın delege katılmış olduğunu okuyoruz. Birinci grup çalışmalarında raportörlüğün bu kadın delegeye verildiği anlaşılıyor.

Böylece bu Asya millî komisyonları toplantısı (UNESCO'nun programında bulunan esaslı meseleler üzerinde çalışmış ve dileklerde bulunmuştur.

FRANSA'DA AVRUPA MİLLİ KOMİSYONLAR TOPLANTISI

Bu yıl 29 mayıstan 2 Haziran'a kadar UNESCO'nun bir diğer rejyonal toplantısı, Fransa millî komisyonunun daveti ve tertibi ile UNESCO merkezinin himayesinde "Aix - en - Provence'ta yapılmıştır.

Bu toplantıda alınan kararlar henüz basılmış olarak elimizde değildir. Ancak bu konferansa, Türkiye millî komisyonu adına delege olarak bulunduğum için, mahiyeti ve meseleleri hakkında müşahedelerimle beraber, dokümanlar üzerindeki bilgileri vermek istiyorum.

Güney Fransa'nın "Aix-en-Provence" şehrinde hukuk fakültesinin binasında toplanan konferansta temsil edilen UNESCO millî komisyonları şunlardır:

Avusturya (3 delege), Belçika (5 delege biri kadın), Danimarka (4 delege biri kadın), İspanya (5 delege), Fransa (5 delege, 5 müşavir), Yunanistan (iştirak etmemiştir). Macaristan (3 delege biri kadın), İtalya (5 delege, 1 müşavir biri kadın), Lüksemburg (1 delege), Monako (4 delege), Norveç (2 delege biri kadın), Hollanda (4 delege), Polonya (5 delege biri kadın), Batı Almanya (5 delege biri kadın), İngiltere (2 delege biri kadın), İsveç (2 delege), İsviçre (6 delege biri kadın), Türkiye (3 delege biri kadın), Sovyet Rusya (4 delege), Yugoslavya (4 delege).

Bu 70 kişilik delegeler heyeti içinde 10 kadın bulunuyordu. Bundan başka millî komisyonlar tarafından gönderilen müşahid (Observateur)ler vardı.

Avustralya, Brezilya, Çin, Kolombiya, Kore, Kuba, Mısır, Birleşik Amerika, Endonezya, İran, Japonya, Lübnan, Venezüella.

Avrupa üye devletlerinden Bulgaristan, bir müşahid göndermiştir. Üye olmayan devletlerden, Papalık bir müşahid ile temsil edilmiştir. Konferansta başta Genel Direktör M. Luther H. Evans ve yardımcısı M. Jean Thomas olduğu halde, sekreteryaya mensupları bulunmuştur.

Konferansa Fransa delegesi Prof. P. Rivet başkan, asbaşkanlıklara İspanya'dan Estelriek, Sovyet Rusya'dan Kameno, Danimarka'dan Nielsen, Türkiye'den General Prof. Dr. T. Sağlam seçilmişlerdir.

Fransa millî komisyonu tarafından hazırlanan çalışma programı gereğince delegeler (A) ve (B) komisyonlarına ayrılmıştır.

A komisyonu başkanı İtalya'dan M. Reale, B komisyonu başkanı Yugoslavya'dan M. Vidmar'dır.

Konferansın raportörü Hollanda'dan M. Hoog ve komisyonlar içinde 6 raportör seçilmiştir.

(A) Komisyonu'nun müzakere edeceği meseleler şunlardır:

1 UNESCO'nun faaliyeti, gayeleri üzerinde fikir teatisi.

2 UNESCO kadrosu ve faaliyeti içinde millî komisyonların durumu ve fonksiyon hakkında.

3 1957-1958 yıllarında UNESCO'nun teklif ettiği programda, büyük proje (Projet majeur) lerin tetkiki.

(B) Komisyonu'nun gündemi ise:

1 Millî komisyonların çalışmalarına ve UNESCO'nun faaliyetine, gençliğin iştiraki.

2 Avrupa millî komisyonları arasında daimi bir işbirliğinin sahası ve esasları.

3 Yayınlar meselesi.

Bu son mesele Türkiye Millî Komisyonunun teklifi üzerine gündeme konulmuş ve rapörtörlüğünü de İsviçre delegesi M. Bourgeois yapmıştır.

Bütün bu meseleler her iki komisyonunda görüşülmüş ve raporları tanzim edilerek umumî heyette kararlar ve temenniler halinde kabul edilmiştir.

Fransız millî komisyonunun hazırladığı doküman teklifler şu meseleler üzerinde idi:

1 On yıllık tecrübe: UNESCO'nun gayeleri ve faaliyeti üzerine düşünceler (CN/AIX/6).

2 UNESCO'nun programının tahakkuku için millî komisyonların çalışmaları (CN/AIX/5 = 15 nisan 1956).

3 Gençlik ve millî komisyonlar (CN/AIX/4).

4 Millî komisyonlar arasında işbirliği (CN/AIX/5).

Bunlara ilâve olarak konferansa bazı projeler sunulmuştur.

Belçika millî komisyonunun ortaya attığı mesele şudur:

Şark ve Garbın kültür temasları, yeni yahut genişletilmiş hümanizm meseleleri.

İsviçre konfederasyonu komisyonu ise (Gazetecilerin meslekî yetişmeleri üzerinde) bir not vermekle beraber, bu meselenin "New Delhi" de genel konferansta tetkik edilmesi istenmektedir.

İtalyan millî komisyonunun verdiği proje ise UNESCO'nun faaliyeti içinde millî komisyonların fonksiyon ve rolü hakkındadır.

Böylece bütün bu dokümanlar ve teklifler üzerinde fikir teatisi yapılmış ve umumî heyette (2 Haziran 1956) bir takım esaslar çoğunlukla kabul edilmiştir. Şöyle ki:

1 Bu konferansın neticelerinin kararlar ve teklifler halinde Avrupa millî komisyonlarına, UNESCO Genel Direktörlüğüne ve müşahit göndermiş olan devletlere bildirilmesine.

2 Avrupa millî komisyonlarının regional ve periodik konferansları (meselâ iki yılda bir genel bir veya birkaç millî komisyonun teşebbüsü ile toplanmasını sağlamanın IX. Genel Konferansta müdafaa edilmesi ve 1957-1958 bütçesinin-

de bunun gözönünde bulundurulması için imkân hazırlanmasına.

3 Fransız millî komisyonuna, bu rejional toplantıyı tertibettiği için teşekkür edilmesi ittifakla kabul edilmiştir.

Diğer taraftan (A) Komisyonu teklifi üzerine kabul edilen tavsiyeler şu esaslarda tesbit edilmiştir:

1 UNESCO programına göre iki esas faaliyete ayrılabilir: **Umumî, hususî.**

Bunların birbirlerini tamamlaması için temel programda ve bütçede bu çalışmalar esnasında bir muvazene temin edilmektedir. Milletler arasında daha iyi bir anlayış temin etmek için karşılıklı olarak insan haklarına saygı göstermek ve üniversal bir işbirliği sağlamak gerektiği. Bu maksatla UNESCO, dünyaca tanınmış eğitim, fikir ve sanat mensuplarının çalışmalarından istifade etmelidir. Bilhassa UNESCO kendi baş ödevinin üniversal olduğunu hiç unutmamaktadır.

UNESCO'nun programında üç esas üzerine inkişaf etmesi temenni olunur: **Genişleme, muvazene ve devamlılık.**

(A) Komisyonunun gündemine aldığı Şark ve Garp Kültürlerinin daha iyi bir şekilde değerlendirilmesi karşılıklı anlayışlarda önemli olduğu kabul edilmiştir. Bu itibarla 1957-1958 programında bu meseleye lâyik olduğu değeri verebilmek için UNESCO millî komisyonlarınca hükümetlerinin dikkatinin çekilmesi ve bu meselenin Büyük Proje mdahiyetinde olduğu kabul edilmiştir. Aynı zamanda bu konunun genel direktör tarafından temmuzda 44. toplantısını yapacak olan, yönetim kurulunda müzakere edilerek, üye devletlere neticenin bildirilmesi temenni edilmiştir.

(B) Komisyonu'nun gündemindeki meseleler için şu teklifler karar ve temenni olarak tesbit edilmiştir:

1 — Millî komisyonların çalışmalarına ve UNESCO'nun faaliyetine gençliğin iştiraki.

Gençliğin UNESCO meselelerinde faal olmalarını sağlamak, bu işin önemi ile müterasip olacağını kabul eden ve bu meselede dikkati çeken kararlarda bilhassa gençliğin ve genç işçilerin mübadelesini malî imkânlarla da kolaylaştırmanın faydalı olacağıdır.

Aynı zamanda gençliğin millî komisyonlarda yakından ilgilenecek çalışmalarıyla UNESCO idealine bağlanacakları ve beynelmîlel gençlik teşekkülleriyle işbirliği yaptıklarında UNESCO'nun fikir ve prensiplerinin benimseneceğine işaret edilmiştir.

2 — Avrupa millî komisyonları arasında dai-

mi bir işbirliğinin sahası ve esasları üzerinde ise önemle durulmuş ve bilhassa Avrupa milletlerinin ilim, sanat, ve kültür değerlerinin daha derinden tanınmasına yardım etmek için millî komisyonlar arasında temasların genişlemesine yardım etmenin zarurî olduğuna ve bu tanışma ile anlaşmaların kolaylaşacağına emin olarak, şu esaslar kabul edilmiştir:

a) İlmi ve kültürel mübadelelerin serbest inkişafına mani olan engelleri ortadan kaldırmak.

b) UNESCO mevzuu içinde eğitim, ilim mensupları ve sanatçıların mübadelesini sıklaştırmak.

c) Yayınların, ilmi ve kültürel sergilerin, film, radyo programlarından ve televizyondan faydalanılması ve Avrupalı büyük adamların yildönümleri törenlerinin müsterek yapılması.

d) Eğitim, ilim ve kültür meseleleriyle uğraşan kurumların arasında münasebetler kurmak ve bunların mensuplarının tecrübe ve bilgilerinden faydalanmak için doğrudan doğruya temaslar temin etmek.

Böylece yeni bilgilerden ve yeni metotlardan herkesin bilgisini sağlamak. Bu meselelerde üniversal temasların faydalı olabileceği gibi, karşılıklı iki memleket arasında yapılması âdetâ zarurî olmalıdır. İşte bu maksatla Avrupa millî komisyonları arasında bu gibi temasların her çeşidini sağlamakla UNESCO'nun yüksek idealine ve amacına yardım edeceği muhakkaktır.

3 — (B) Komisyonunun son olarak üzerinde durduğu mesele yayınlar olmuştur.

Yukarıda da işaret ettiğimiz gibi, bu mesele, Türk teklifi olarak gündeme konmuş ve müzakerelerden sonra ortaya atılan fikirlere göre İsveçre delegesi M. Bougeois raporörlüğünü yapmıştır.

UNESCO konusu ile ilgili yayınların millî dillere (*) çevrilmesi ve bu vasıta ile fikirlerin yayılmasına yardım edilmesi esas olduğuna göre, buna imkân hazırlanmasının yerinde olacağı dikkate alınarak, raporötör yazısında bu Türk teklifini B Komisyonu'nun kendi teklifi olarak kabul ettiğini ifade etmiştir (CN/AIX/13 (**)).

Bu mesele için umumî heyette alınan kararlar şunlardır:

UNESCO'ya üye olan devletlerin halkının en geniş nispette bu fikirler üzerinde bilgi sahibi ola-

(*) Bunda evvelâ Şark dilleri tâbiri konulmuştu. Müdahaleimiz üzerine bu tâbir millî diller olarak kabul edilmiştir. Çünkü Avrupa milletlerinin birçok dilleri de beynelmîle mahiyet taşımamaktadır.

(**) Bu raporun tam tercümesi Kültür Dünyası için faydalı olur kanaatindeyim.

UNESCO VE SANAT

Nurullah BERK

Milletler birbirlerini siyasi anlaşmalar, diplomatik görüş birlikleri, ticaret alışverişleri yoluyla sevmezler. Savaşta omuz omuza müşterek düşmanla çarpışma bile gerçek saygı ve sevgiyi sağlayamıyor. Karşılıklı saygı ve sevginin başlıca iki yolu bilim ve sanattır.

Hele sanat. Bilim insanların dertleri-ne deva bulmakla beraber, daha fazla madde plânında kaldığı için bağlama ve toplama ödevinde sanat kadar yaygın ve

tesirli olamıyor. Sanat ise, çeşitli kollariyle, beşerin en içli, en gizli duygularına tercüman olmakla, ırklar ve dinler ötesi yollar açarak, bütün insanlığın düşünüş ve duygularına tercümandır. Bu bakımda da en tesirli anlaşma ve sevişme aracıdır.

İnsanlar bu gerçeği, içinde yaşadığımız yüzyıl, daha doğrusu son yirmi beş parçası içinde gereği kadar anladılar. Daha evvel, hele geçmiş devirlerde, sanat, sınırlardan pek ender, pek zorlukla çıkardı.

bilmeleri için, daha iyi bir haberleşmenin program tatbiki için zarurî olduğunu gözönünde bulundurarak, Avrupa millî komisyonlarına UNESCO idealinin tahakkuku için, basın, radyo, konferans, okul programlarının her kademesine bu yayınları yapmalıdır.

Aynı zamanda halk eğitimi için dersler, sergiler ve gerek daimî, gerek ara sıra her çeşit haberler ile sulha yardım edecek ve kavimleri birbirlerine dost edecek UNESCO prersiplerini yaymaya yarıyacak yayınları yapmak millî komisyonların başlıca ödevleri arasındadır.

İşte bu hülâsa etmeğe çalıştığım Avrupa millî komisyonlarının regional konferans çalışmalarında bu meseleler üzerinde durulmuş, çok ilgi çeken konuşmalar ve tartışmalar arasında daima bir olgunluk içinde anlaşmalara varılmıştır.

Konferansın açılış ve kapanış celsesinde söylenen nutuklar ayrıca zikredilmeğe değer. Ancak, bu yazımda konferans'a başkanlık eden Fransa Millî Komisyonu Başkanı Prof. Paul Rivet'in nutkundan birkaç fikri buraya koymak istiyorum.

Prof., gerek açılış ve gerekse kapanışta iki kelimeyi bilhassa tekrar etmiştir: **SAMİMİYET** ve **İTİMAT**. Konferansı bu iki kelimenin mâna ve medlûline riayet ederek cereyan ettiğini kabul eden Prof. Rivet diyor ki: — Ben merak içindeyim. Uzun zamandan beri bu müşkül dünya içinde, bizim Avrupamız, bizim büyük Avrupahlarmız karşılaştıkları zaman, kendi kendime endişe

ile soruyor idim, acaba bu insanlar kendilerini, kendi aralarında hissedecekler ve içlerinde müşterek orijinlerinin hâtrasını bulabilecekler midir? diye.

Prof. Rivet bunun delillerinin bu konferansta gördüğünü söyledikten sonra bu toplantıların periyodik olarak tekrar edilmesi arzusunun belirtilmesi ve bunun kabul edilmesinden müllhem olarak diyor ki: "Biz, birbirimizden daha pek çok şeyler öğreneceğiz". Sulhu isteyenlerin daimî bir icad'a muhtaç olduğunu kabul ettikten sonra Lemière'in mistralarındaki şu fikre işaret etmiştir:

"Her şeyin keşfedildiğine inanamak büyük bir hatadır. Bu ufku dünyanın sınırı farzetmek gibidir".

Prof. Rivet "Yarın, diyor bizler araştıracağız ve biz büyük insanlığın birleşmesi, elemanlarını hep beraber bulacağız".

Fransa'daki Aix - en - Provence (1956) toplantısı işte bu hava içinde sona ermişti. Fransa Millî Komisyonu, aynı zamanda bizlere memleketlerinin tabii güzelliklerini, endüstri merkezlerini, sanat eserlerini, tarihi değerlerini sevdirecek tanıtılar. UNESCO'nun Avrupa millî komisyonlarını temsilcileri bu konferansta, çalışmışlar, birbirlerini tanımışlar ve kendi mesguliyetleri sahalarında meslekî fikir alışverişi yapmışlar ve kültürün insanları ne suretle birbirini anlaşmama yaradığına güzel bir örnek vermişlerdir.

Fransa Millî Komisyonuna ve UNESCO merkezine teşekkürler.

Kişi, yakın veya uzak toplulukların tiyatrosunu, plâstik sanatlarını, hattâ müziğini görmek ve dinlemek için hayli masraflar edip ülke ülke dolaşmak zorunda idi. Seyahat edemiyen aydın kişi dünya sanatını ancak kitaplardan, renksiz gravürlerden, bozuk plâklardan tanıyabilirdi. Tanıtma ve yayma araçlarının yetersizliğinden üstün, milletlerin, kendi kabukları içine kapanışları da vardı.

Yirmi beş otuz yıldanberi parçalanmaya başlayan sanat sınırları, İkinci Dünya Savaşından bugüne ortadan tamamıyla kalkmaya yüz tutmuştur. Milletlerarası sanat gösterileri spor karşılaşmalarının hız ve temposuyla gelmiştir. Daha dün "statik" anlayışın örneği dünya müzeleri bile, kendi bünyeleri içinde durmadan değişerek canlı birer meşher kalıbına girmeyi yeter saymayıp en değerli koleksiyonlarını memleket memleket gezdirmeyi göze almış bulunuyorlar.

Milletleri, bilim ve sanat yollarıyla birbirlerine tanıtmak ve sevdirmek davasında UNESCO'nun rolü büyük olmuştur. İlk önemli hamle, yapılmıyorsa, 1949 da kurulan "Association Internationale des Critiques d'Art" adlı birliğin o yıl UNESCO sarayında toplanmasıyla başlamıştı. Bu birliğin amacı, dünya sanat yazarlarını bir çatı altında toplamak, karşılıklı yayımlarla Avrupa, Asya ve Amerika milletleri sanatlarını birbirlerine tanıtmak idi. Bugün otuza yakın memleket AİCA'ya üyedir. Kongreleri, yayımları UNESCO'nun yardımından faydalanan bu Birliğe birkaç yıldır katılmış olan Türkiye, 1954 milletlerarası toplantısını İstanbul'da tertiplemek ve geçen Eylülde Dubrovnik asamblesine "Sanat Bülteni"nin ilk sayısını sunmakla bu büyük topluluğun hareketli bir kolu olmuştur.

UNESCO'nun koruduğu ikinci topluluk "Association Internationale des Arts Plastiques"dir. Tanınmış ressam André Lhote'un başkanlığındaki bu Birlik nesil

ve ekol farkı gözetmeden ve memleketler arasında kıymet ölçüleri kurmadan bütün değerli sanatçıları bir araya toplamaktadır. Yakında bizim de katılacağımız AIAP, henüz AİCA'nın başarılarını elde etmemiş olmakla beraber, dünya ressam ve heykelticilerini birbirlerine bağlayacak çap ve ehemmiyette bir topluluktur.

UNESCO dünya müzelerini de işbirliğine davet ederek ICOM, yani "Conseil International des Musées" topluluğunun kurulmasına geniş ölçüde yardım etmiştir. Yukarıda işaretlediğimiz gibi, müzeler eski hüviyetlerinden büsbütün sıyrılmış ve canlı kültür ocakları olmuşlardır. Modern müzecilik müzeyi "seyyar sergi" haline getirdi denebilir. Değerli sanat eserlerini şehirden şehire, memleketten memlekete gezdiren yeni ve devrimci bir anlayışa, müze binalarının, salonlarının yenilenmesini ve gösterme, derleme metodlarındaki son çalışmaları katacak olursak modern müzeciliğin ne kadar ilerlediğini anlamış oluruz. ICOM'un bu yenilenme hamlesinde rolü büyük olmuştur.

UNESCO, sanat eserlerini yayma ve tanıtmaya araçlarını geliştirmeye çalışmaktadır. Röprodüksiyon tekniğinin ilerlemesiyle eski tarz gravür ve fotoğrafla yayma usulü tarihe çoktan karışmıştı. Bu yüzyılın başlarında, Braun ve Boussaud-Valadon gibi müesseseler, ünlü ressamların tablolarını renkli olarak basıp yaymaya başlamışlardı. Dört, altı ve sekiz renk üstüne basılan plâşlar tekniği bugün o derece ilerlemiştir ki, bazı Fransız ve İtalyan firmalarının yaydığı röprodüksiyonlar asıllarından fark edilemeyecek derecede güzeldir. Röprodüksiyon basan atölyeler, matbaalar ve yayım evleriyle anlaşılan UNESCO, en güzel röprodüksiyonlardan koleksiyonlar kurarak bunları şehir şehir, ülke ülke gezdirmektedir. Bu seyyar sergilerden birkaçı bize de gelmiş, mekteplerimize ve müzelerimize maledilmişti.

UNESCO, sanat yayımları, eski ve ye-

UNESCO VE MÜZİK

Mithat FENMEN

UNESCO'nun müzik işlerini yürütmek üzere 1949 yılında Paris'te kurulan Milletlerarası Müzik Konseyi (Conseil International de la Musique, CIM), gayelerini yönetmeliğinin ikinci maddesinde şöyle sıralanmıştır:

Millî veya milletlerarası müzik teşekkülleri arasında işbirliğini sağlamak; mevcut değilse, milletlerarası müzik teşekkülleri kurulmasına yardım etmek; mintakavî veya milletlerarası kongre, festival ve müsabakalar, mütehasıs toplantıları, tertipleme; müzik eserlerinin yayımı, müzik âletlerinin dağıtımı, müzisyen mü-

badelesi işlerini kolaylaştırmak; müziğin hangi konusunda olursa olsun, Konsey'e yapılan teklifleri incelemek; müzisyenlerin, profesyonel veya amatör müzik teşekküllerinin maddî ve manevî durumları ile ilgilenmek; müzik kültürüne her şekliyle genel eğitim programlarında önem verilmesini temin ve müzik eğitimi metodları üzerinde tartışmaları teşvik etmek.

Böylesine geniş bir çalışma programının tatbikatı ve UNESCO'nun temsil ettiği memleketlerde müzik hareketinin canlandırılması mevzuu, CIM'i bazı milletlerarası cemiyetlerle işbirliğine sevketmiştir.

ni sanatı tanıtmak kampanyasında pek büyük rol oynamaktadır. Bu yayımlar kâğıt, siyah - beyaz ve renkli resimlerin baskı kalitesi, harflerin istif zevki ve kitapların sahife kompozisyonları bakımından matbaacılık sanatının şaheserleri sayılabilecek güzelliكتedir. UNESCO yalnız eski ve yeni sanatı tanıtmakla kalmıyor. Tarihten önceki devirlerin, mağara sanatının, vahşi kabileler resmi ve heykelinin de renkli örneklerini sunarak, prensibi olan ümanizma çevresini en geniş anlamıyla tamamlıyor.

UNESCO, röprodüksiyon kataloglarından birinin önsözünü yazmış olan Paris modern sanat müzesi müdürü Jean Cassou, UNESCO'nun sanatı "demokratlaştırma" yolunda çalıştığını söylüyor. Sanatın demokratlaşması, kendi bünyesi içinde kalite ve kıymet bakımından algalması değil, onlardan bir şey kaybetmeksizin, belli çevrelere hitap eden eski dar çerçevelerinden, müzeden, galeriden, özel koleksiyondan kurtulup, baskı çoğalması yoluyla büyük kütlelere ulaşmasıdır. Röprodüksiyonların dünyanın bütün bölgele-

rine yayılması, bugüne kadar sanat zevk ve kültürü geri kalmış memleketlere, üptida topluluklara, kabilelere renk ve şekil zevkini aşılammıştır. O kadar ki, röprodüksiyon sergilerinin açıldığı bazı Afrika köylerinde genç zencilerin resme heves ederek zevkli eserler vermeye başladıkları görülmüştür. Afrika'da Matisse, Picasso, Braque'in eserleri! UNESCO'nun sanatı yayma kampanyası bu inanılmaz şeyi gerçekleştirmiştir.

UNESCO, şüphesiz mucizeler yaratmadı. Tercümeleler, dünya sanatı hakkında her dilde yayımlar, büyük memleketler müzelerinin genişliyen koleksiyonları, gezici sergiler formülünün ilgi uyandırması sanatın, Jean Cassou'nun deyişleriyle: "Demokratlaşması"ni zaten hazırlamıştı. Ama, her memlekete dal budak salmış geniş teşkilâta sahip olan UNESCO, yıllardır için için kaynayan bir isteğin dünya aydınlarının idealine tam uygun olarak kristalleşmesini sağlamıştır. Sanat artık büyük kütlelere yabancı değildir. Bu başarıyı sulh yolunda büyük bir adım bilmek gerektir.

IRK MEFHUMU VE UNESCO'NUN BU KÖNÜDAKİ ÇALIŞMALARINA KISA BİR BAKIŞ

Prof. Dr. Muzaffer ŞENYÜREK

On dokuzuncu yüzyıl içinde münkariz olan Tasmanya adası yerlileri de dahil, zamanımızda dünyanın neresinde yaşarlarsa yaşasınlar, deri, saç ve göz renkleri nasıl olursa olsun, bütün insanların aynı türe (Species=Espèce) mensup oldukları biyolojistler tarafından kabul edilmektedir. Farklı coğrafi bölgelerde yaşamalarına ve farklı görüşlerine sahip olmalarına rağmen bugün bütün insanlar aynı türe mensup olduklarının delili bunların, imkân olduğu zaman, birleşebilmeleri ve bu birleşmelerden kısır olmayan zürriyetin meydana gelmesidir. Bugünkü insanla-

rın hepsinin bir türe mensup olması, bunların ister muayyen bir noktada, ister ayrı ayrı bölgelerde meydana gelmiş olsunlar, en sonunda bir menşeden geldiklerini göstermektedir. Şimdiki insan türü, yani *Homo sapiens* türü, Dördüncü Zaman'ın Pleistosen ve bazan Buzul Çağı denilen uzun kısmının sonlarına doğru meydana gelmiş ve aradan geçen zaman zarfında Antarktika'nın istisnasıyla dünyanın her tarafına yayılmıştır.

Bugünkü insan türü mevcudiyeti ve dağılışı esnasında, tıpkı diğer canlı varlık türleri gibi, genetik değişiklikler neticesinde meydana gelen

Zaten, yukardaki maddeler iyice tetkik edilirse, Konsey'in doğrudan doğruya ve fiilen üzerine aldığı bir mevzu olmadığı görülür. CIM, muhtelif cemiyetlerle, müzik teşekkülleriyle ve radyo merkezleriyle işbirliği sayesinde kendi programını yürütmektedir.

CIM'e büyük destek olan milletlerarası cemiyetlerin başında şu teşekkülleri görüyoruz:

Milletlerarası Muasır Müzik Cemiyeti, Milletlerarası Müzikoloji Cemiyeti, Milletlerarası Müzik Gençliği Federasyonu ve Milletlerarası Halk Müziği Konseyi. Bu cemiyetlerin CIM'de temsilcileri olup Konsey ile sıkı işbirliği halindedirler.

Bunların dışında Konsey tarafından kurulmuş veya kurulmasına yardım edilmiş ve CIM'in gayelerinden bir kısmını üzerine alan teşekküller de vardır:

Milletlerarası Müzik Eğitimi Cemiyeti; Milletlerarası Müzik Aletlerini Normalleştirme Komitesi; Milletlerarası Müzik Kütüphaneleri Cemiyeti; Milletlerarası Müzisyenler Federasyonu. Bu cemiyetler de geniş programın yürütülmesi için yardımcı elemanlardır.

CIM, bu seneki çalışma programında şu konuları ele almıştır:

1. Milletlerarası bir modern müzik antolojisi yapmak (plâklarla);

2. Modern müzik eserleri arasında yüksek kaliteli olanları seçerek bunların radyo programlarına alınmasını sağlamak; böylelikle geniş halk kitlelerinin ilgisini uyandırmak;

3. Genç ve amatör birlikler için bes-tekârlara yeni eserler sipariş etmek;

4. Genç müzisyenlerin mübadelesi;

5. "Müziğin radyo ve plâk ile yayımı" konulu milletlerarası bir kongre tertiplemek;

6. Halk müziğinin umumî bir koleksiyonunu hazırlamak (plâklarla);

7. Mozart külliyyatını bastırmak.

Bu konular dışında, CIM'de temsilcileri bulunan milletlerarası cemiyetlerin kongreleri ve bu kongrelerde alınan müspet kararlar da UNESCO'nun dünya memleketleri arasında kurulmasına yardım ettiği işbirliğinin gerçekleşmesine doğru atılmış kuvvetli adımlardır.

varyasyonlar göstermiş ve böylece muhtelif coğrafi bölgelerde birbirinden görünüş itibariyle az veya çok farklı insan toplulukları meydana gelmiştir. Bugün dünyamıza bir nazar atettiğimiz zaman Afrika'nın Büyük Sahra'nın güneyinde kalan kısmında siyahlar (zencileri), güney Afrika'da Bushmen ve Hottentot'ları, doğu Asya'da sarıları, Avusturalya çöllerinde Avusturalya yerlilerini ve bundan birkaç yüzyıl öncesine kadar Avrupa'da, batı Asya'da ve kuzey Afrika'da yaşadıkları halde son zamanlarda Amerika, güney Afrika, Avusturalya ve diğer bölgelere yayılmış olan beyaz insanları ve burada saymadığımız daha başka insan topluluklarını görüyoruz. Saydığımız siyah, sarı ve beyaz insanların, görünüşlerinde farklı olmakla beraber, karıştıkları zaman kısır olmıyan zürriyet meydana getirmeleri ve bu insan topluluklarının sınırlarının birleştiği yerlerde her iki komşu grubun karakterlerini taşıyan karışık insan gruplarının bulunması bu insan topluluklarının ayrı ayrı türleri değil, sadece *polytypic* bir türün ırklarını (coğrafi ırklar) temsil ettiklerini göstermektedir. Bu saydığımız coğrafi ırklar (zoolojistlerin *subspecies*'leri) muayyen bir coğrafi bölgede yaşayan ve birbirlerine diğer ırklara mensup insanlardan daha çok benzeyen yani bazı jen (veraset faktörleri) frekanslarında diğer gruplardan ayrılan insan topluluklarıdır. Tür dahilinde olduğu gibi büyük coğrafi ırklar içinde de varyasyonlar ve bazı jen frekanslarında diğerlerinden fark gösteren tâli topluluklar yani mahallî ırklar bulunmaktadır.

Yukarıda komşu ırkların sınırlarının bir araya geldiği yerlerde karışıklarını ve böylece bunlar arasında her iki grubun karakterlerini taşıyan karışık insan topluluklarının meydana geldiğini söylemiştik. Son birkaç yüzyıl içinde nakil vasıtalarının inkişaf etmesi ve muhtelif sebeplerle bazı ırkların, bilhassa beyazların, eski yayılış sahalarının dışına taşmış olmaları uzak ve yakın ırk gruplarını daha çok temasa getirmiş ve daha çok karışmalarını yani jen mübadelesinde bulunmalarına yol açmıştır.

Bugün az çok karışmış olmalarına rağmen insan ırklarının mevcudiyeti biyolojistler, paleoantropologlar ve antropologlar tarafından bir ger-

çek olarak kabul edilmektedir. Yalnız geçen yüzyılın ortasında (1853-1855) Arthur Joseph De Gobineau tarafından ortaya atılan ve sonradan başkaları tarafından takip edilen bir cereyanın müntesipleri bazı mahallî beyaz ırkların (Gobineau'ya ve Houston Stewart Chamberlain'e göre Aryenler ve zamanımızda Teuton'lar, bazıları na göre Nordik'ler, v.s.) diğer mahallî beyaz ırklara ve bütün diğer ırk gruplarına üstün olduklarını iddia etmişlerdir. Bu cereyan ikinci dünya savaşına takaddüm eden yıllarda ve bu savaş esnasında Avrupa'da bazı çevrelerde benimsenmiş ve bazı mahallî beyaz ırklara en üstün vasıflar atfedilmiştir. *Racisme* (ırkçılık) başlığı altında toplanan bu gibi iddiaların biyolojik ırk mefhumu ile bir ilgisi bulunmadığı ve ilmi gerçeklere uymadığı ilim adamları tarafından uzun bir zamandan beri bilinmekte ve gösterilmiş bulunmaktadır. Biz bu yazımızda sadece zekâ üzerinde duracak ve ırkları birbirinden ayıran kesin irsî zekâ farklarının bulunup bulunmadığını kısaca araştıracağız.

Birinci dünya savaşında Amerika Birleşik Devletlerinde silâh altına alınan binlerce asker üzerinde yapılan zekâ testlerinin tahlili, beyazların umumiyetle zencilerden daha iyi neticeler elde etmelerine rağmen, New York'da oturan ve böylece bilgi ve görgülerini daha çok artırmak imkânını bulan zencilerin güneyde Alabama eyaletinde yaşayan beyaz Amerikalılara yakın veya, okumamış ve az okumuş olanlar kategorisinde, bunlardan daha çok başarı sağladıklarını ve yine New York'da yaşayan zencilerin Amerika'ya hicret etmiş olan bazı Avrupalı beyaz muhacirlerden daha iyi dereceler aldıklarını göstermiştir. Bu müşahedeler ve yine Amerika'da, Kalifornia'da bazı mektep çocukları üzerinde yapılan zekâ testlerinde, zenci talebelerin beyazlardan daha iyi dereceler alması, Avrupa ve Amerika'da yapılan araştırmalarda şehirliilerin umumiyetle aynı ırka veya ırk gruplarına mensup olan köylülerden daha çok başarı sağladıklarının tesbit edilmesi ve Amerika Birleşik Devletlerinin güney eyaletlerinde doğan ve sonradan New York'a hicret eden zenci çocuklarından New York'da 7-8 yıl oturmuş olanlarının zekâ test-

lerinde elde ettikleri neticelerin New York zencilerinininkine yaklaşması ve böylece zekâ testlerinde New-York ve güney zencileri arasında görülen farkın zamanla kaybolması ve bu sahada yapılan diğer araştırmalar zekâ bahsinde ırktan ziyade muhitin yani kültürün rol oynadığını göstermektedir.

Son kırk yıl içinde tek yumurta ikizleri yani ilkah edilmiş bir yumurtanın bir tek fert meydana getirecek yerde bölünmesi neticesinde meydana gelen ikizler üzerinde yapılan araştırmalar da zekâ bahsinde kültürün mühim bir rol oynadığını ortaya koymuştur. İlkah edilmiş bir tek yumurtanın bölünmesi neticesinde meydana geldikleri için aynı kromozom kombinezonlarına ve aynı veraset faktörlerine yani jenlere sahip olan tek yumurta ikizlerinin aynı cinsten oldukları ve birbirlerine iki ayrı yumurtanın ilkahı neticesinde meydana gelen ve umumiyetle farklı kromozom kombinezonlarına sahip olan ve bazan aynı cinsten olmakla beraber bazan da biri erkek ve diğeri dişi olabilen çift yumurta ikizlerinden çok daha fazla benzedikleri bilinmektedir. Aynı genetik yapıya sahip olan tek yumurta ikizleri üzerinde yapılan araştırmalar bunlardan aynı muhitte yani aileleri yanında yetişmiş olanlarının zekâ testlerinde birbirlerine yine aynı muhitte yetişmiş olmakla beraber genetik yapıları umumiyetle farklı olan çift yumurta ikizlerinden daha yakın olduklarını ve buna mukabil küçük yaşta birbirlerinden ayrılarak başka başka aileler yanında yani farklı muhitlerde yetişmiş olan tek yumurta ikizlerinin genetik yapılarındaki birliğe rağmen zekâ testlerinde elde ettikleri neticeler arasındaki farkın çift yumurta ikizlerinininkine yaklaştığı ve bazan geçtiği müşahede edilmiştir ki bu da zekâ bahsinde muhitin yani kültürün hiç de küçümsenemeyecek bir rol oynadığını göstermektedir.

Yukarıda büyük coğrafi ırkları temsil eden zenciler ve beyazlar üzerinde yapılan araştırmalardan bahsettik. Bu arada coğrafi beyaz ırkın mahallî ırkları olan Nordik, Alpin ve Akdenizliler üzerinde yapılan zekâ testlerinin, ortaya atılmış olan bazı iddialar hilâfına, bu tâ'î ırklar arasında ırkî zekâ farkları bulunduğunu teyid etme-

diğini ve zekânın baş endisine ve saç rengine göre değişmediğini burada kaydetmeyi faydalı buluyorum.

Hülâsa olarak, yapılan araştırmalar gerek coğrafi ve gerek mahallî ırklar arasında ırkî zekâ farklarının bulunduğunu göstermemiştir. Bu durum ilim adamları tarafından uzun bir zamandan beri bilinmekte ve ortaya konulmuş bulunmakta idi. Son yıllar içinde Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu yani UNESCO da bu konu üzerinde ehemmiyetle durmuş ve ilim adamlarının vardıkları neticeleri dünyaya yaymıştır.

Kurulduğu gündenberi ırk konusu üzerinde durmuş olan UNESCO 1949 yılında toplanan dördüncü umumi konferansın ırk konusunun incelenmesini karar altına alması üzerine 1949 yılının Aralık ayında Paris'te Amerikalı, Brezilyalı, Fransız, Hintli, İngiliz, Meksikalı ve Yeni Zelandalı sekiz tanınmış ilim adamından müteşkil bir komisyon toplanmış ve bu meseleyi incelemiştir. Komisyona çağrılmamış olan bazı mütehassısların da fikirleri alındıktan sonra Komisyon raportörü Prof. Dr. Ashley Montagu tarafından hazırlanan nihai rapor 1950 yılı Temmuz ayında ilân edilmiş ve basında ve ilim çevrelerinde akisler uyandırmıştır. Bu rapor umumiyetle tasviple karşılanmış olmakla beraber, komisyona dahil tanınmış ilim adamlarından sadece ikisinin insan biyolojisti olması, "ırk" yerine "etnik grup" teriminin teklif edilmesi, bazı neticelerin ifade tarzı vesaire do'ayısıyla bazı Avrupa memleketlerinde ve Amerika'da (1950-1951) tenkit edilmiştir. Bunun üzerine, UNESCO merkez teşkilâtının Sosyal İlimler şubesinden Dr. Alfred Métraux'un teşebbüsüyle, UNESCO, 1951 yılı Haziran ayında yine Paris'te, içinde muhtelif milletlere mensup tanınmış antropolog, genetikçi ve serolojistler bulunan, yeni bir Komisyon topladı. Fransız paleoantropologu Prof. Dr. Henri V. Vallois'nun başkanlığında toplanan ve 11 üye ile iki müşahitten teşekkül eden bu Komisyon'un hazırladığı tasarı, fikirleri alınmak üzere, bazı tanınmış mütehassıslara gösterilmiş ve neticede Komisyon raportörü Amerikalı genetikçi Prof. L. C. Dunn'un hazırladığı nihai rapor 1952 yılı Mayıs

KURAK BÖLGELERİN İHYASI HAKKINDA UNESCO PROJESİ VE TÜRKİYE'DEKİ KURAKLIK

Yazan: Prof. Dr. Hikmet BİRAND

İkinci Cihan Harbinin sonlarında Birleşmiş Milletlerin kurduğu UNESCO'nun gayesi, dünyamızı birbirlerini seven, sayan mesut ve müreffeh insanların dünyası yapmaktadır. UNESCO, bu asil gayesine milletlere karşılık kültür değerlerini tanıtip sevdirmekle, eğitim ve bilim yoluyla ulaşmak istemektedir. Lâkin bunun, yani bilimin yalnız manevî değerlerin hizmetine arz edilmesinin yetmeyeceğini, onun, insanların hayatını kolaylaştıracak konuların da ele alınması gerektiğini de bilmektedir. Çünkü batıda da bizim güzel darbu meselimiz "biri yer biri bakar kıyamet ondan kopar" gibi, "sevginin yolu mideden geçer" diye bir darbu mesel vardır. Ağ ve sefil milletlerin, tok ve müreffeh milletlere karşı duygularının yalnız hayranlıktan ibaret olamayacağı, eski devimle, tabî beşer muktezasıdır. UNESCO'yu başka işleri yanında kurak bölgelerin ihyası için giriştiği çalışmalara sevkeden fikir de işte budur. Başka mücbir bir sebepten de zati buna ihtiyac vardı. Dünyamızın nüfusu baş döndürücü bir hızla artmaktadır. Buna karşılık dünya nüfusunu doyuracak

ziraat sahaları genişlememektedir. Aksine eski istihsal sahalarında topraklar kısırlaşmakta oldukları için hattâ daralmaktadır. Lâkin dünyamızda daha uçsuz bucaksız, ıssız boş yatan ve tarih boyunca insanlara ram olmıyan, insanları oldum olasıya red ve tardeden bölgeler de vardır. Dünyamızdaki karaların yarısına yakın bir kısmını kaplıyan bu bölgelerde çünkü kuraklık hüküm fermadır. Talihin ve tarihin iltimaslarına mazhar olan bazı milletlerinki müstesna; yakın şarktan uzak şarka kadar kurak bölgeleri olmıyan memleketler yok gibidir. Bu memleketlerde de maalesef bugünkü modern hayatın rahatlıklarını geç, geçim seviyesi bile pek düşüktür. Acaba bu ıssız bölgeleri, kuraklığa bir çare olarak, canlandırmak, topraklarını verimli hale getirmek mümkün değil midir? Bu soruya hemen cevap aramadan, kuraklık hakkında kısa bir açıklamaya ihtiyaç vardır. Burada bahis konusu olan kuraklığın derhal hatırlatacağı iki şey vardır. Biri su-toprak, öteki de bu iki faktörün ahenkli veya ahenksiz varlıklarıyla meydana gelen nebat örtüsü. Topraktan biten, toprakta ye-

ayında Komisyon üyeleri tarafından itifakla kabul edilerek muhtelif dergilerde yayımlanmıştır.

İfade tarzlarında ve ehemmiyet verdikleri hususlarda bazı ayrılıklar olmakla beraber, UNESCO komisyonlarının hazırladıkları her iki rapor da da ırkların sadece anatomik ve fizyolojik karakterler vasıtasıyla tasnif edildikleri, ırklar arasında irsî zekâ ve mizaç farklarının tesbit edilmediği, ayrı ırklara mensup olan insanların karınmalarının zararlı biyolojik neticeler vermediği, muhtelif kavimlerin kültürleri arasında müşahede edilen farkların irsî biyolojik faktörlerle izah edilemeyeceği ve biyolojik ırk mefhumunun dil, din ve millet mefhumlarından ayrı olduğu açık bir şekilde ortaya konulmuştur. Böylece UNESCO, insan münasebetlerinde zararlı neticeler vermi; o'lan *racisme*'in ilmi bir esasa dayanmadığını elindeki büyük imkânlarla ve ilme dayanarak bütün dünyaya ilân etmiş bulunmaktadır. Yukarıda bahsettiğimiz raporlara ilâveten, UNESCO mer-

kezinin organı olan *Courier*'de bu konuda mütehasıslar tarafından hazırlanan makalelere yer verilmiş ve ayrıca yine mütehasıslar tarafından hazırlanan bir seri broşür bu teşkilât tarafından muhtelif dillerde yayımlanmıştır. Bu arada Unesco Türkiye Millî Komisyonu'nun III. devre, birinci Genel Kurulu da, diğer meselelerle birlikte, ırk konusundaki çalışmaların "...öğretim ve yayın yolu ile devamı gerektiğine" (1) yani bu konuda doğru bilginin yayılmasına karar verilmiştir. (2)

(1) Sosyal ve Manevî Bilimler Komitesi raporundan (III. Devre, I. Genel Kurul. 1953).

(2) Bu makalede muhtelif eserlerden istifade edilmiştir. UNESCO raporlarını ilgilendiren kısmında *Courier* (cilt III, sayı 6-7, s. 8), *American Anthropologist* (cilt 53, sayı 1, s.142-145), *L'Anthropologie* (cilt 56, sayı 3-4, s. 291-304) ve *American Journal of Physical Anthropology*'de (cilt 10, yeni seri, sayı 3, s. 363-368) çıkan metin ve yazılardan faydalanılmıştır.

tişen nebatların hepsi, su ihtiyaçlarını toprakta-ki rutubetten (toprak suyundan) temin ederler. Orta büyüklükte bir ağacın günde yüz yüzelli kilo, ayçiçeği büyüklüğündeki bir otun günde bir kilo kadar su sarfettiği düşünülecek olursa, toprakta, herhangi çeşit bir nebat örtüsünün teşekkül edebilmesi için, ne kadar su bulunması lâzım geldiği bir dereceye kadar tasavvur edilebilir. Fakat toprak suyunun da menbâ yağışlardır; atmosferden yağmur, kar, çığ vesair suretle toprağa düşen rutubettir. Lâkin dünyamızın her yanında yağışların miktarı aynı değildir. Bazı bölgelerde yağışlar bol, bazılarında kıttır. Yağışları kıt olan bölgelerin toprakları tabii kurak olur, yağışları bol yerlerinki de sulak. Fakat sulakla kurak arasında birçok dereceler vardır ki bunlar meydana getirdikleri nebat örtülerinden anlaşılabilir. Sulak yerlerde geniş yapraklı büyük ağaçların vücutte getirdiği orman denilen nebat topluluğu yetişir. Az sulak yerlerde çalılar kurakça yerlerde otlar, kuru çayırlar, daha kurak yerlerde çeşit sayısı pek çok olmıyan kurakçıl nebatlar yetişir. Hiç yağış olmıyan ve toprağı derinliklerine kadar kuru olan çok kurak yerlerde ise hiç bir nebat yetişmez. Nebat örtüsü olmıyan veya toprak yüzünün yarısından fazlası çıplak olan çok kurak yerlere çöl, toprak yüzünün yarısından fazlası hiç olmazsa otlar ve kurak çayırlarla örtülü olan kurak ve yarı kurak bölgelere de step denir.

Kuraklık, su-toprak ve vejetasyonla alâkalı bir olay olduğuna ve vejetasyonun toprak ve sudan başka ısı, ışık vesaire gibi başka tabii faktörlerle de hayatı alâkası bulunduğuna göre zikredilen iki ekstrem vejetasyon tipi, yani çöl-step arasında klimatolojik, biyolojik ve edafik faktörlerin de sebep olduğu çeşit çeşit mu-tavassıt tipler vardır.

Bu, kuraklığın bir yanısıdır ve bu çeşit kuraklığın dünyadaki tecellisi UNESCO'nun neşrettiği le Courriere adlı dergiden alınan dünya kurak bölgelerini gösteren haritada gösterilmektedir.

Kuraklığın başka çeşitleri de vardır. Kutupların altında gene bomboş yatan geniş, hem de çok sulak, bölgeler vardır ki buralarda dikenlerden başka birşey yetişmez. Çöl veya bir çeşit step sayabileceğimiz bu bölgeler, sulak olmalarına rağmen kurak addedilirler. Çünkü bu bölgelerde başka bir vejetasyon çeşidinin gelişmesi için sühnet kâfi değildir.

Sulak bölgelerde de, taban suyu yakın olduğu için toprağında kâfi derecede rutubet bu-

lunan yarı kurak bölgelerde de çirliçiplak yerler vardır. Deniz kenarlarındaki kumsallarda, bizim senenin her mevsiminde kıyılarında kâfi derecede rutubet bulunan Tuz Gölünün ve Van Gölünün çevrelerinde hiç bir nebat yetişmez. Şu halde suyun yalnız kemiyetinin değil, keyfiyetinin de ehemmiyeti vardır. Çok tuz ihtiva eden topraklarda da fizyolojik kuraklık baş gösterir ki buna da çoraklık denir. Orta Anadolu'daki yazın kuruyan bataklık ve göllerin etrafında geniş sahalar, topraklarında her zaman yeter derecede su bulunmasına rağmen çıplaktırlar. Çünkü buralar çoraktır.

Kurak bölgelerde yetişen nebatların hayatı, ekolojları (nebatla yetiştiği muhitin karşılıklı münasebetlerini inceliyen botanikçiler) otuz kırk senedenberi çok çeken bir konudur. Eski ve yeni dünyanın kurak ve çorak bölgelerinde yetişen kurakçıl ve tuzcul nebatların biyolojileri, bilhassa su düzenleri (topraktan aldıkları su miktarlarıyla transprasyonla zayı ettikleri su miktarı arasındaki nisbet), karbondioksit assimilation'u, yerinde tetkik edilerek bir yandan bu nebatların biyolojik hususiyetleri öte yandan da kurak bölgelerin topraklarında bulunan su miktarı, toprak suyunun ne kadar kısmının nebat için kabili istifade olduğu, kurakçıl nebatların kuraklığa, çorakçıl nebatların tuz kesafetine dayanabilmek için baş vurdukları biyolojik çareler ve daha birçok hususlar hakkında pek değerli bilgiler elde edilmiş ve bunları pratikte değerlendirmek yollarına da girilmiştir. Ayrıca yarı kurak bölgelerin çok kurak bölgelere dönmesi hakkında bilhassa vejetasyon ilmi bakımından yapılan ilmi araştırmalardan da şu hakikat ortaya çıkmıştır ki bunun kabahati yalnız insanlarındır.

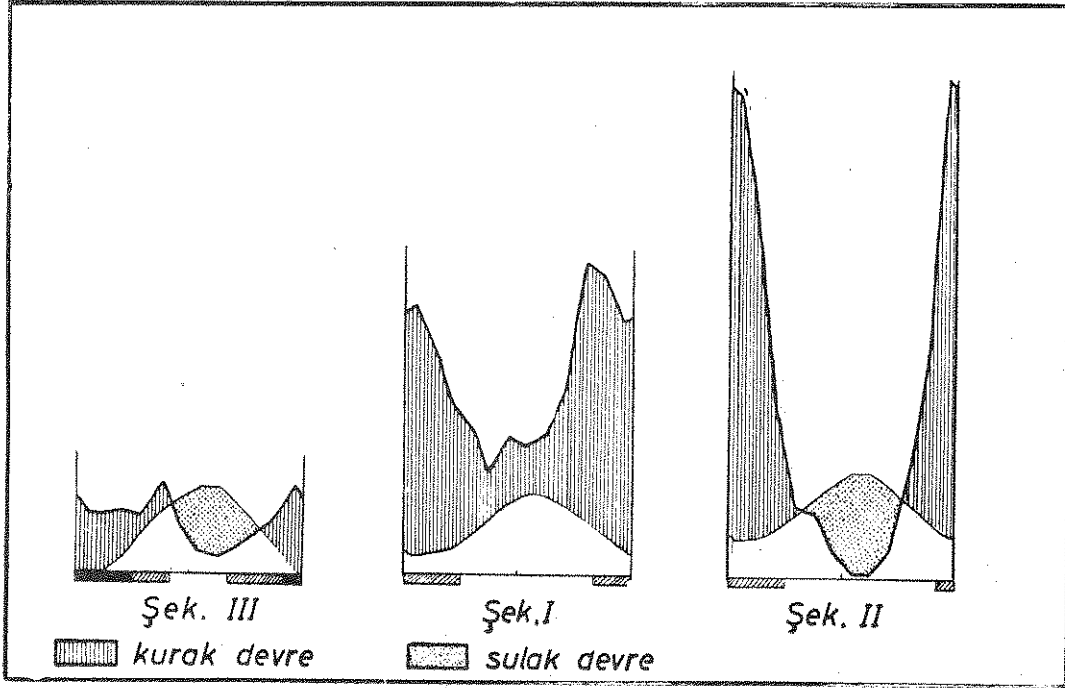
Burada kalın çizgilerle ancak ehemmiyetli bir yanı belirtilmiş olan kuraklık ve kurak bölgelerle alâkalı ilmi araştırmalara âşina, ve kendi memleketinde kuraklık belâsı yüzünden neler çekildiğini bilen bir biyolog olan Hind Delegesî, 1949 da Berut'ta toplanan UNESCO Genel Kurulunda yukarıda sorulan soruyu, yani kurak bölgelerin ihyası meselesini ortaya atmış ve kuraklıkla alâkalı problemleri incelemek üzere beynelmilel bir enstitü kurulmasını teklif etmiştir. Genel Kurulca kabul edilen bu teklifin ne tarzda realize edilmesi icap ettiğini incelemek ve bu hususta bir rapor vermek üzere UNESCO yukarıdaki meselelere vakıf uzmanlardan mürekkep bir komisyon kurmuştur. Bu komisyona Türkiye'den de Fen Fakültesi Matematik Profesörü

Orhan Alisbah iştirak etmiştir. Her kurak bölgenin kendine mahsus özelliği bulunduğu, bir merkez de kurulacak her hangi bir araştırma enstitünün bunların hepsini kavrayamayacağını, çeşitli kurak bölgelerde yapılacak ilmi araştırmaların daha faydalı neticeler vereceğini takdir ve dâvayı ehemmiyetine lâyık ciddiyetle telâkki eden UNESCO daha sonra kurak bölgelerin ihyasına müteallik çalışmaları düzeltmek üzere dâimi bir istişare komitesi kurmuştur. Yedi üyesi olan bu komiteye, UNESCO'ya dahil her millet iki sene müddetle bir uzman üye göndermektedir ki bu komitede de 1953 ten 1955 e kadar memleketimizi Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesiden Prof. Cemal Alagöz temsil etmiştir. Komite, vakit vakit Paris'te ve dünyanın başka merkezlerinde toplanır ve UNESCO'nun ku-

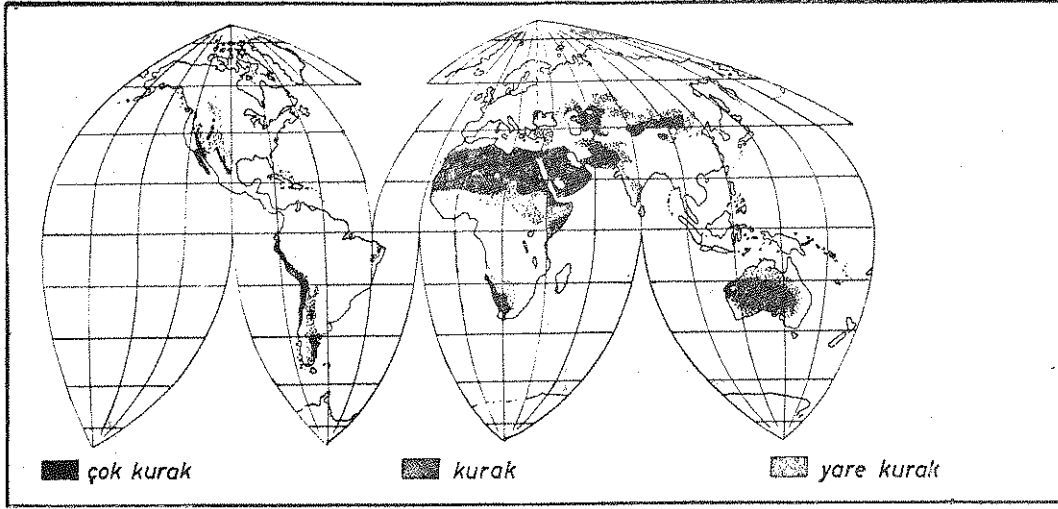
rak bölgeler projesiyle alakalı teklif ve meselelerini inceler ve genel müdüre tavsiyelerde bulunur.

Görülüyor ki kurak bölgelerin, sosyal cephe-leri de olan girift ve çetin meselelerini çözmek için UNESCO, ilmi seferber etmeğe uğraşmakta ve bu büyük derde devâ arıyan ilmi çalışmalara çok ehemmiyet vermektedir. Kurak bölgelerin vejetasyonu, toprakları, vejetasyon ve topraklardaki değişiklikler, göçebelik, kurak bölgelere su ve enerji kaynakları temini, rüzgâr ve güneş enerjisinden faydalanma, deniz suyunun tasfiyesi (1) gibi konular üzerinde yapılan

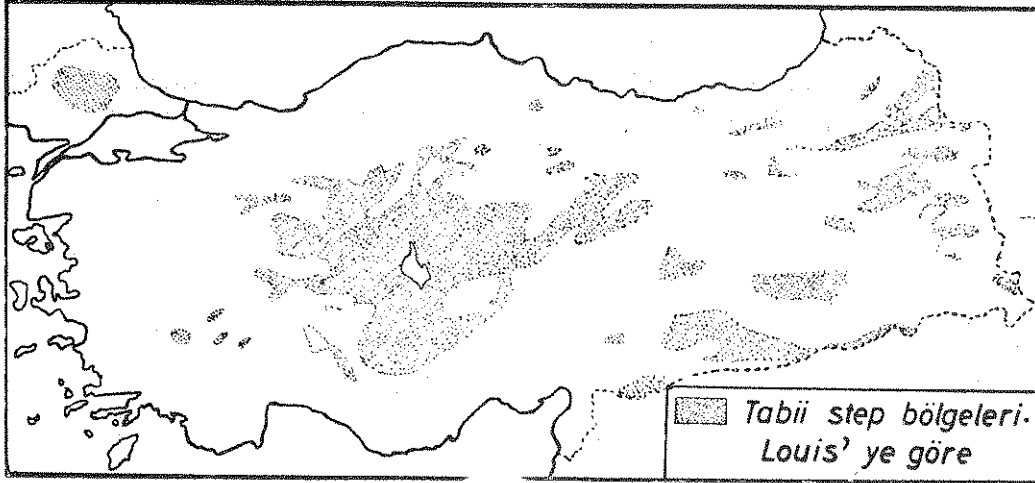
1) Amerika'da deniz suyunu distile ederek sulamada kullanmak yolu araştırılmaktadır. Buna muvaffak olunmuşsa da bulunan usul daha rasyonel değildir.

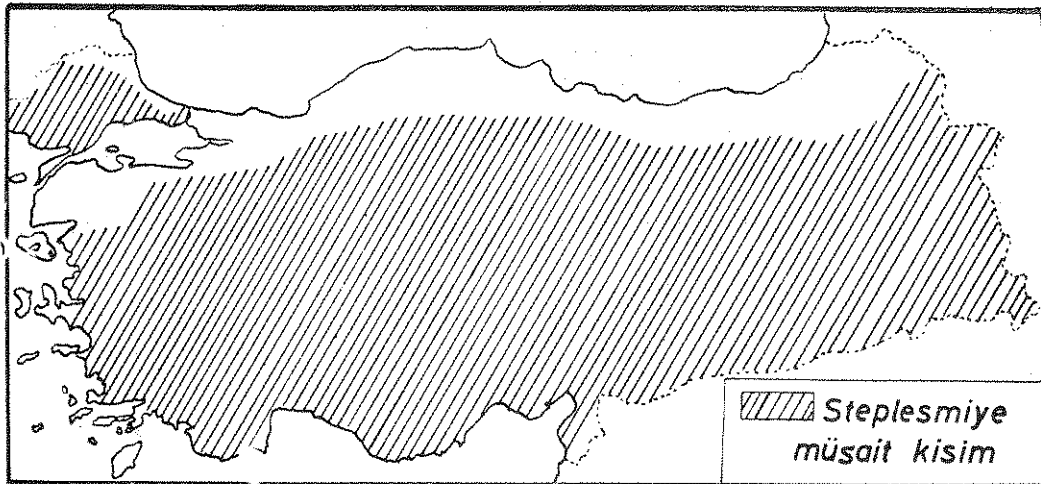
İklim Diyagramları: I Zonguldak, II Antalya, III Ankara

Dünya'nın Kurak Bölgeleri (Pevekil Meigs'e göre) le Courier No: 8-9, 1953

Türkiye'de Tabii Step Bölgeleri

Türkiye'de Steplesmesi Kolay Bölgeler

araştırmaları desteklemekte, muhtelif memleketlerde bu konularda çalışan ilmi müesseseleri birer merkez olarak kabul ve tehziz etmektedir. Kurak bölgeler projesi ortaya çıkaldanberi UNESCO'nun bu alanda gösterdiği faaliyet şöyle telhis edilebilir: İlmî araştırmaları teşvik (para yardımı, alet, tehzizat, uzman temini), burslar vermek, İlmî dokümantasyon ve enformasyonu kolaylaştırmak, kuraklıkla alâkalı konular üzerinde ilmi toplantılar tertip etmek. Bu toplantıların ilki, kurak bölgelerin hidrolojisine tahsis edilmiş olan sempozyum, 1952 senesinde Ankara'da yapılmıştır. UNESCO'nun kurak bölgeler üzerindeki çalışmaları, kurak bölgeleri bulan memleketlerde büyük bir alâka uyandırmış ve üye milletlerin bazıları UNESCO'nun bu husustaki gayret ve semahatından faydalanmanın yolunu pek iyi bilmişlerdir.

UNESCO kurak bölgeler üzerindeki çalışmaları için bu yıl istişare komitesine, temel proje diye adlandırdığı altı senelik bir çalışma programı hazırlatmış ve bütçesinde bu programın gerektirdiği masrafları karşılamak için ayrı bir fon ayırmıştır. Bir delegasyonla Hükümetimizin de katılacağı Kasım ayında Yenidelhi'de toplanacak olan Genel Kurulda müzakere edilecek mevzu'ardan birini, kurak bölgeler temel projesi teşkil edecektir.

★

Gelgelim Türkiye'deki kuraklığa. UNESCO'nun dünya kurak bölgelerini gösteren haritasında Türkiye yarı kurak bölgeler arasında gösterilmiştir. Türkiye, ekvatorun kuzeyindeki kurak kuşağın üst kenarındadır. Fakat üç yanı denizlerle çevrili olan Türkiye'deki kuraklığın en mühim sebebi, memleketin geomorfolojik hususiyetidir. Memleketin kuzey ve güneyini, kıyılara paralel uzayan dağ silsileleri, yüksek bir duvar gibi, denize kapamakta, denizden gelen ıslak rüzgârların getirdiği yağışları tutmakta ve almaktadır. Bu silsilelerin ardında kalan Orta Anadolu'da bu yüzden yağışlar az olmaktadır. Batıda dağlar denize dikey olark uzanmakta ve aralarında bıraktıkları geniş vadilerden deniz rüzgârları memleketin ortalarına doğru işliyebilmekte iseler de, yağış rejimleri Akdeniz iklimine tabii olduğu için memleketin batısı da kuraklıktan kurtulamamaktadır. Bol yağışlı Karadeniz kıyılarımızın kuzey doğu köşesinde senelik yağış tutarı iki ücbin milimetreyi bulmaktadır. Güney kıyılarımızda da yağış iyidir. Batı kıyılarımızda da yağış senelik tutarı bakımından kâfidir, sekiz yüz ilâ bin milimetreden fazladır. Orta Anadolu'da ise yağışlar söylendiği gibi az ve

senelik tutarı ikiyüz ilâ dörtyüz milimetre arasındadır. Yağışların senelik tutarı ehemmiyetli olmakla beraber verimli olması için, yağış mevsimlerinin uygun olması, vejetasyonun geliştiği mevsime rastlaması da lâzımdır. Aksi takdirde, hele vejetasyonun en muhtaç olduğu yaz aylarında yağış olmazsa, kışın ne kadar yağarsa yağsın, yaz yağışlarının bereketini getiremez. Bu bakımdan Karadeniz kıyılarımızda durum iyidir. Fakat batı güney ve Orta Anadolu'da yağışların çoğu kış aylarında olur, yazın kurak geçer. Yaz aylarında bu bölgelerimizde sıcak da şiddetli olduğu için toprak üst yüzünden başlayarak derinliklerine doğru süratle kurur.

Yağış rejimimizin tesiri, memleketin nebat örtüsünde ayna gibi görülebilir: Kuzey kıyılarımızda sulak ormanlar, batı ve güneyde kurak ormanlar, orta ve güney doğu, Doğu Anadolu'da step. Memleketimizin ikliminin bilhassa yağış rejiminin meydana getirebileceği vejetasyon tipleri de ancak bunlar olabilir. Acaba Türkiye'nin nebat örtüsünü teşkil eden, Türkiye'nin yüzüne renk ve ifade veren bu vejetasyon çeşitlerinin, yani ormanla stepin memleket sathındaki vüsatleri nedir? Türkiye'de kuraklık olup olmadığını, varsa şiddet veya derecesini anlamak için bu sorunun çok ehemmiyeti vardır. Bu soru çözülmüştür. Ormanlar, çeşitlerine göre deniz seviyesinden ancak muayyen bir yüksekliğe kadar yükselebilirler. Onun için ormanların bir alt, bir de üst sınırı vardır. Herbert Louis (2) Anadolu'da eski orman artıklarının alt sınırlarını ölçmüştür. Fakat Türkiye'de ormanın alt sınırı, stepin de dış sınırıdır. Onun için ormanların alt sınırları birleştirilirse, stepin de ormanın da sınırları ortaya çıkmış olur. 2 numaralı haritada, Türkiye'de tabii steple (sivah noktalı) ormanın işgal ettiği sahalar gösterilmiştir. Plânmetre ile ölçünce hayretle görülecektir ki, Türkiye'de stepin işgal ettiği saha, memleket sathının dörtte birinden bile küçüktür, %24 kadardır. Ne kadar az, tabii ne kadar iyi! Demek ki Türkiye sathının %76 sı ormanla örtülü imiş. Bu netice veya nisbet bizim her bakımdan gelişme ve kalkınmağa müsait mesut bir memlekete sahip olduğumuzu ifade eder. Lâkin bugün Türkiye'deki ormanların işgal ettiği sahanın, memleket sathının %12 sine inhisar ettiğini, bunun da %5 inin iyi ormanlar, gerisinin baltalıklar olduklarını da mütehassıslar ifade etmektedir. Bu ormanlar ne oldu!

2) Herbert Louis Das natürliche Pflanzkleid Anatoliens. Ftutgart, 1939.

Ormanların yeniden gelişmesi, Türkiye'nin dörtte üçünün bir daha ormanla örtülmesi mümkün müdür? Bu sorunun cevabı yazık ki hayır. Bakınız neden: Herhangi bir memleket veya bölgede bir veya birkaç vejetasyon çeşidinin, meselâ bizde olduğu gibi ormanla stepin teşekkülü, genetik tarihi sebeplerle olduğu kadar iklim ve toprak şartlarına ve biyolojik, mekanik faktörlere göre uzun bir tekevvün ve mücadele devresinden sonra olabilir ve teşekkül ettikleri anda teessüs eden muvazene sayesinde de bu vejetasyon çeşitleri ayakta kalabilir. Bu muvazene birinin lehine veya aleyhine bozulursa, muvazene aleyhine dönen vejetasyon çeşidi bozulur, onun yerini ötekisi alır. Bu muvazene çok kurak ve çok sulak bölgelerde sağlam, fakat yarı kurak bölgelerde çok zayıf, çok "labil" dir. Step ile orman sınırında ezeli bir mücadele vardır. Orman, tabii şartların bahsettiği imkân nisbetinde daima genişlemek; step, yarı kurak bölgelerde iklim şartlarının da desteklemesi dolayısıyla, ormanın yerini işgal etmek ister. Onun için ormanla stepin sınırı hiçbir zaman düz bir hat şeklinde değil, daima girintili çıkıntılıdır. İkisi de birbirlerinin zayıf yerlerini yoklar dururlar. Memleketimizin büyük bir kısmında ormanın bozulması halinde maalesef stepin genişleme şansı çok büyüktür ki, öyle de olmaktadır. Bunu daha iyi anlayabilmek için memleketimizin belli başlı üç bölgesinin iklim diyagramlarına bakmamız lazımdır. Bu iklim diyagramları Grenoble Üniversitesi Botanik Profesörü H. Gaussen'ın (3) yağış ve ısı faktörleriyle kuraklığı belirtmek metoduna göre geçen sene Ankara Üniversitesi Botanik Enstitüsünde çalışmış olan Prof. H. Walter (4) tarafından başka bir maksat için yapılmıştır.

Diyagramın absisi ocaktan başlamak üzere senenin oniki ayını gösterir. Ordinatların her çizgisi 10° c ye ve 20 mm. yağışa tekabül eder. Sühnet eğrisi ince, yağış eğrisi daha kalın çizgi ile çizilmiştir. Yağış eğrisinin sühnet eğrisini kestiği noktada (hangi aya rastlarsa) kuraklık başlar ve yağış çizgisi, sühnet eğrisinin altında kaldığı müddet kuraklık devam eder ki bu diyagramda kuraklık devresi noktalı, sulak

3) H. Gaussen Théories et Classification des Climats et microclimats. Huitième Congrès de Botanique. Paris, 1954. Section 7 et 3.

4) Heinrich Walter: Die Klima-Diagramme als Mittel zur Beurteilung der Klimaverhältnisse für ökologische, vegetationskundliche und landwirtschaftliche Zwecke. Ber., Deutsch. Bot. Ges., 1965 Bd., LXVIII. H. 8.

devre dikine paralel çizgilerle gösterilmiştir. Bir numaralı Zonguldak'ın, iki numaralı Antalya'nın, üç numaralı Ankara'nındır.

Zonguldak, Karadenizin kış, yaz yağışlı iklimine tabi ve sulak ormanlar bölgesindedir. Burada ormanlar tamamiyle tahrip edilse de kendi halinde bırakılsa, ormanların yeniden türeyip gelişmeleri mümkündür, mümkün değil hattâ tabiidir.

Kurak ormanlar bölgesinde bulunan Antalya'nın, Zonguldak kadar yağışlı olmasına rağmen iklim grafiği tipik Akdeniz iklimini belirtmekte ve uzun bir kurak devre göstermektedir. Antalya civarında ormanlar tahrip edilirse yeniden gelişmeleri zor, hattâ cari olan hal ve şartlara göre mümkün değildir.

Eskiden Akdeniz memleketlerinin sahil bölgeleri hep ormanlarla örtülü idi. Çırcıbi Fransa'da sahil ormanlarının ne tarzda degrade oldukları çok iyi incelenmiştir. Ormanlar kesilince veya yakılınca, yerlerini maki denilen sert yapraklı ağaççıklardan mürekkep çalılık kaplamıştır. Makide hayvan otlatılınca o da Phrygana denilen bodur çalılıklara degrade olmuş ve toprak erosion'ları başlamıştır. O da otlatılınca bodur çalılar da harap olmuş ve Phrygana yerinde cılız bir kurak çayır türemiş. Yozlaşma (degradation) bu safhaya gelince toprak erosion'ları büsbütün şiddetlenerek eski ormanların yeri çirliçirli hale gelmiştir. Bizde de bu degradation safhalarının hepsini görmek mümkündür, fakat sonuncusu yaygındır. Zaten hakikat şudur ki, nerede olursa olsun, orman tahrip edilince, imkânı yok, orası kendi haline bırakılmaz. Ya mer'a, ya da tarla yapılır. Her iki halde de ormanın barınma ve gelişmesini sağlayan tabii şartlar ortadan kalkmış, toprak da ormanla birlikte degradé olmuş, ormana ait hususiyetlerini kaybetmiş, step de hükümlen o'duğu sahaları genişletmiş olur. İşte bu sebeplerden dolayı Anadolu'da ormanların eski sınırlarına ulaşacak kadar üretmek mümkün değildir. Fakat, başka hiç bir ihtimam göstermeden, yalnız korumakla kurtarabileceğimiz yerler vardır ve çoktur.

Üç numaralı iklim diyagramı Ankara'ya aittir. Ankara, step ile kurak orman sınırında ve stepleşen bölge içindedir. Diyagramdan da görüldüğü ki burada tipik step iklimi hâkimdir, sulak devre zayıf, kurak devre şiddetlidir. Stepde ise kendiliğinden ormanın türemesine imkân yoktur. 3 numaralı haritada Türkiye'de iklim diyagramlarına göre stepleşmeye müseit olan yerler gösterilmiştir.

Kurak ve yarı kurak bölgelerde stepin teşekkül ettiği söylenmişti. Orta, Güney Doğu A-

nadolu bu şartları haiz olduğu için bu bölgelerimizde hâkim formasyon steptir.

Step deyip de ne geçmeli ne de irkilmelidir. Çünkü step çöl kadar ümitsiz değildir. Stepde ziraat ve hayvancılık yapılabilir. Ama onun da orman gibi hem çeşitleri hem de ehemmiyetle üzerinde durulacak meseleleri vardır. Step, bilindiği gibi, topraklarında bol su harcıyan ağaçları temin edecek kadar su bulunmadığı için küçük bodur çalılar, senelik ve çok senelik otlar ve kurak çayırardan teşekkül eden bir formasyondur. Steplerde yağışların senelik ortalaması birkaç yüz milimetre arasında oynar. Bazı steplerde kurak ve sulak periyot'lar vardır. Bazı steplerde yağışların mevsimlere göre dağılışı uygun olduğu, meselâ Ukranya steplerinde olduğu gibi yaz yağmurları da yağdığı için graminde'lerin hâkim olduğu bir vejetasyon teşekkül eder. Bizim Orta Anadolu setepinde ve güney doğuda uzun vadeli sulak ve kurak periyot'lar yoktur. Çoğu yıllar yağışlar toprağı örtetek bir vejetasyonun gelişmesine ve hububat ziraatine yetecek kadar olur. Lâkin, yukarıda da işaret edildiği gibi yağışların çoğu kış aylarında ve ilkbaharda olur. Fakat yağışları senelik ortalamadan çok düşük olan kurak yıllar da vardır. Ankara'da 90 kılığı diye anılan (1290) âfet, böyle kurak bir yıla rastlar. Kurak bir yılı hele çetin bir kış takip ederse felâket olur. 1874 de Ankara, Kastamonu, Kayseri, Çankırı'da yağışlar az olmuş. Bu yüzden köylerde anbarlarda ve toprak kuyulardaki ihtiyat zahire çobucak tükenerek bu havalide açlıktan 150 bin kişi ölmüş, 10 bin büyük baş hayvan telef olmuş ve koyun sürüleri tamamen kırılmıştır. Ertesi sene kış da çok karlı ve şiddetli geçtiğinden ölenlerin sayısı 250 bine çıkmıştır. Çok şükür bugün, daha iyi organize olduğumuzdan, memleketimizde böyle bir felâketin tekrerrüne imkân yoktur. Mahaza yakın zamanlar da bile kuraklık yüzünden mahsulün az olduğu yılları ve bu yüzden çekilen sıkıntıları herkes hatırlayabilir. Demek oluyor ki stepin böyle kötü yılları da olabilir.

Orta Anadolu'nun anlatılan yağış rejimine uygun olarak step vejetasyonu şimdi daha ziyade senelik ve çok senelik otlardan terekküp etmektedir. Ama eskiden (kadimde) bu vejetasyon nasıldı? Bu, daha, hiç olmazsa Orta Anadolu'nun bazı bölgeleri için, pek iyi belli değildir. Çünkü Orta-Anadolu vejetasyonunun eskiden kurak çayırardan mürekkep olduğunu ileri sürerler de vardı. Şurası muhakkaktır ki step vejetasyonumuz da çok değişmiş, degradé olmuştur ve son yıllarda bu, daha şiddetle de olmaktadır. Bizim step bölgeşimiz kuru ziraate

elverişlidir. Tabi yıllar iyi, yani normal yağışlı gitmek şartıyla! Onun için Anadolu'da hububat tarlalarımızın hemen hepsi stepten çevirmedi. Salâhiyetli mercilerin beyanlarına göre Türkiye'de artık hububat ziraatine açılacak toprak kalmamış, hepsi sürülmüştür. Stepin ziraate açılmıyan kısmından eskiden de mer'a olark istifade edilir, yani stepte husule gelen nebat örtüsü et istihsaline tahsis edilirdi. İktisadî şartların son senelerde hububat ziraatini daha revnaklı göstermesi, traktör ve step toprakları için kullanılması katiyen caiz olmıyan toprağı alt üst edici pullukların, ve diğer modern ziraat makinelerinin hububat ziraatini kolaylaştırması dolayısıyla step mer'alarının çoğu sürüldü; mer'alar daraldı. Bunun neticesi olarak hayvan sürüleri de mer'alarda daha intensif otlamaya, yeşil ve taze ne varsa hepsini adeta kazircasına kemirip sömürmeğe mecbur oldular. Bu yüzden son senelerde step mera'larımızın hemen hepsi yozlaştı. Bu yozlaşmanın ne safhada bulunduğunun tasavvur edilebilmesi için söyleyeyim ki sekiz on sene önce Ankara Konya arasındaki stepte yüz metrelik bir saha içinde otuz kırk çeşit nebat yetişirken bugün aynı yerlerde dört beş nebat çeşidi bulmak kabildir ki bunlar da yalnız kurağa değil, hayvanların kemirmesine de dayanabilen veya iltifatlarına mazhar olmıyan nebatlardır. Çöl ve step arasında görgüye dayanan mukayeseler için ben, Helvan ve Necef çölleri gezdim. Ölü denizin genişçe çevresi müstesna (burada hiç yağış olmaz), Necef çölünde de aynı büyüklükteki bir saha içinde birkaç nebata rastlamak mümkündür. Ve Necef çölünün büyük bir kısmının, yakın ve orta doğudaki çöllerin çoğu gibi, düzensiz mer'acılık yüzünden meydana geldiği İsrail nebatatçıları tarafından tesbit edilmiştir.

İnsanı besliyen gıda maddelerini veren tek kaynak hâlâ topraktır. Şayanı hayrettir ki ya bilgisizliği ya da kazanç hırsı yüzünden onu tahrip eden de yine bizzat insandır. Bu hakikatin anlaşılabilmesi için asırlar ve asırlar geçmiştir. Toprakla nebat bir bütün (bir vahdet) teşkil ederler. Bunlardan biri eksildi veya bozuldu mu ötekisi de harp olur. Nebati örtü kalktı mı toprak erosion'a maruz kalır. Erosion, o halde, toprağın insanlar tarafından tahrip edilmesinden başka birşey değildir. Anadolu'da meyilli arazi ve yamaçlar çirliçiplaktır. Sağ toprak (nebatı besliyen, yetiştiren en kıymetli besin maddelerini ihtiva eden toprak tabakası) su erosion'larıyla sürüklenip gitmiştir. Başka memleketlerde işlenmiş olan kusurları tekrarlamamak lâzımdır. Son senelerde bizde rüzgâr erosion'

ları da şiddetlenmiştir. Şimali Amerika, beyazlar göçmeden önce yarı yarıya ormanla ve üçte bir nisbetinde Prærie denilen kuru çayır stepiyle örtülüdür. İskândan sonra bu bölgede ormanın yarısı kesilmiş, step de tamamiyle sürülmüş. Kültür arazisine çevrilen step topraklarının 2/3 ü sonra erosion'dan mahvolmuştur. 1880 ile 1930 arasında Şimali Amerika'da kuru çayır stepinden 76 milyon hektar arazi sürülmüş. 1933 den 1940 a kadar süren kurak periyot'unda ekin olmamış. Rüzgâr, çıplak kalan ve sürüldüğü için gevşetilmiş olan toprağı savurmuş, 36,5 milyon hektar araziye tamamiyle mahvetmiş ve o bölgeden 165 bin kişi hicret etmek zorunda kalmıştır. İki senedenberi Orta Anadolu'da buna benzer haller görülmekte, yani rüzgâr erosion'ları zararlarını iyiden iyiye belli etmektedir. Demek ki yarı kurak bölgeler de çok dikkat ve ihtimama muhtaçtır.

Çöllerin canlandırılması, Atlantik sularının tasfiyesi ve çöllere akıtılması kabil olmadıkça, mümkün değildir. Çölü stepe çevirmek zordur, ama stepi çöle çevirmek işten bile değildir. Onun için bu satırların muharriri, 1952 de UNESCO'nun kurak bölgeler için Ankara'da tertipleddiği hidroloji sempozyumunu açış nutkunda, kuraklığa karşı girişilecek mücadelede ilk taarruz hedefi olarak yarı kurak bölgelerin seçilmesini ileri sürmüştür (5) ve memnuniyetle görmektedir ki UNECCO'nun altı yıllık temel projesinde tasarlanan ve teşvik edilen çalışmalar hep yarı kurak bölgelere aittir.

Anadolu'da kuraklığın azalması veya artması bizim elimizdedir. Kuraklık, şiddet ve derecesi, ne yalnız iklim rasatlarından ne de toprak tahlillerinden iyi anlaşılabilir. En iyi endikatör, vejetasyondur. Çünkü o, iklim-toprak ve bütün diğer tabii faktörlerin karşılıklı tesir ve münasebetlerinin muhassalası olarak teşekkül eder. Kuraklığın önüne geçmek için step bölgelerimizi de, ormanlar için yapıldığı gibi, hemen zaptırap altına almalıyız. Buna şimdilik iyi tetkiklere dayanan bir mer'a kanunu belki bir dereceye kadar medar olabilir. Bir mer'a kanunu tedvin etmeliyiz. Tabii steplerimizin ve stepleşen bölgelerimizin vejetasyonu tetkik edilmeli, bunları terkip eden nebat gruplaşmaları (association'lar) tesbit edilmeli ve vejetasyon harita-

larına geçirilmelidir. Nebat association'larından vejetasyonun durumu, degradé olup olmadığı, olmuşa derecesi ve Regeneration kabiliyeti anlaşılabilir. Ona göre nerelerin mer'a olacağı ve bu mera'ların nasıl bir rejime tabi tutulacağı, nerelerin hiç el sürülmeden korunması icap ettiği de anlaşılır. Stepin çok yozlaşan yerlerinde hemen büyük tabiat parkları kurmalı ve bu step parklarının etrafı çevrilerle muhafaza altına alınmalıdır. Buralarda vejetasyonun ne tarzda regenerere olacağı uzun seneler müşahede edilmelidir. Vejetasyon kartları bize, stepin nerelerinin kuru ziraate, nerelerinin sulu ziraate tahsis edilmesinin uygun olacağını da gösterir. Devletin büyüklü küçüklü ve sıra ile tatbikatına geçilmekte olan su projeleri vardır. Kurak bölgelerin kalkındırılması, tabii en iyisi, varsa, su ile olur. Ama kurak bölgelerde su, iki yüzü keskin bir biçime benzer. İyi kullanılmazsa fayda yerine zarar verir; toprağı çoraklaştırır. Sulama kanal şebekelerinin iyi, sonra sulamanın bilerek gerektiği zaman ve ölçüde yapılması lazımdır. Aksi halde neticesi hüsrandır. Her iki hal için de kurak bölgelerimizden fena misaller gösterilebilir. Memnuniyetle kaydedeyim ki Ziraat Vekâleti sulama ve toprak muhafazası için de birer seksiyon kurmuştur ve bu seksiyonlar iyi çalışmaktadır.

Hülâsa, Türkiye'de stepleşme (ve bu yüzden kuraklaşma) bir vakiydir. Ama bunun bütün suçu bizim değildir. Anadolu eski bir kültür memleketidir. Topraklarının altında eski medeniyetlere ait artıklar, şehirler çıkmaktadır. Bunların üzerine toprakları biz yağmadık. Bu memlekette binlerce senedenberi hayvancılık ve düzensiz mer'acılık yapılagelmiştir. Bir bölgenin mer'aları, sürüleri besleyemez hale gelince, orası terkedilmiş, mer'alarında özlü otlar yetişen bölgelere göç edilmiştir. Göç yolları, sürülerle orman içinden geçmek zor ve tehlikeli olduğu için, hep step-orman sınırından seçilmiştir. Orman sınırındaki mer'alar yozlaşınca göçten önce yeni mer'alar açmak için ormanlar ya kesilmiş ya da yakılmış, böylece step genişlemiş, kuraklık şiddetlenmiştir. Stepleşen yerlerin ve degradé olan steplerin topraklarını seller ve deli yeller sürüklemiş gitmiştir.

Benim 25 senedenberi Anadolu'nun her köşesindeki müşahedelerimden edindiğim kanaat şudur ki memleketimizin en büyük derdi, kuraklık, çoraklık ve toprak erosion'larıdır. Çünkü bu dertler Türkiye'nin yalnız bu günü ile değil, yarını ile de alâkalıdır.

5) UNESCO, Arid Zone Programme, Proceedings of the Ankara Symposium on arid Zone Hydrology. Paris. 1953.

MİLLÎ KÜTÜPHANE BİBLİYOGRAFYA ENSTİTÜSÜ

Esin KARAASLAN

Millî Kütüphane Bibliyografya Enstitüsü

Müdür Muavini

Memleketimizde, ilmi çalışmaların gerektirdiği, bibliyografya ve doküman ihtiyacını yerine getirmesi için, 1952 de, UNESCO'nun desteği ile, kurulmuş olan Millî Kütüphane Bibliyografya Enstitüsünün programı ve ele aldığı meseleler, Kültür Dünyası'nın 15 Nisan 1954 tarihli, 4. sayısında çıkan, UNESCO'nun yardımı ile memleketimizde kurulan enstitüler: "I. Millî Kütüphane Bibliyografya Enstitüsü" başlıklı yazıda anlatılmıştı. Bu defa da, Enstitünün, o zamandan beri gelişen faaliyeti üzerinde durulacaktır.

Kuruluşundan beri, üç yılı aşan bir süre ile, vazifesini, kanunî statüsünü bulmadan yerine getiren Enstitünün, nihayet, 27 Mayıs 1955 tarihinde yürürlüğe giren "Millî Kütüphane Kuruluşu Hakkındaki 5632 Sayılı Kanuna Ek Kanun" ile kuruluşu tasdik ve vazifeleri tesbit edilmiştir. Bu kanunun, Bibliyografya Enstitüsü ile ilgili maddeleri gözden geçirilirse, Enstitünün, bu zamana kadar yapmakta olduğu, "Türkiye Makaleler Bibliyografyası"nın yayımlanması, memleket kütüphanelerindeki basma eserlerin toplu kataloglarının hazırlanması, ilmi araştırma yapanlara doküman temini ve bu sahada istihbarat merkezi vazifesi görmesinden başka Türkiye'de basılan ve "Basma Yazı ve Resimleri Derleme Kanunu" hükümleri gereğince derlenen neşriyatın repertuarının (Türkiye Bibliyografyası) hazırlanması işinin de Millî Kütüphane Bibliyografya Enstitüsüne verildiği görülür.

Bilindiği gibi, Türkiye Bibliyografyası, bu zamana kadar, Basma Yazı ve Resimleri Derleme Müdürlüğü tarafından çıkarılmakta ve son olarak, 1953 yılının ikinci üç aylık devresinin bibliyografyası neşredilmiş bulunmakta idi.

Bibliyografya Enstitüsü, Türkiye Bibliyografyasını neşretme işini, 1955 yılı başlangıcından itibaren üzerine aldı. Arada kalan, bir buçuk senelik devreye ait repertuarlar, Millî Kütüpha-

ne'de, Basma Yazı ve Resimleri Derleme Müdürlüğünün, evvelce, bu mevzuda yetiştirilmiş olduğu bir ekip tarafından ve adı geçen Müdürlükçe, evvelce uygulanmış kaidefere göre hazırlanmış ve basılmak üzere matbaaya gönderilmiştir. Bu fasiküllerin, son tashihleri de Basma Yazı ve Resimleri Derleme Müdürlüğü tarafından yapılarak neşredilmektedir.

Millî Kütüphane Bibliyografya Enstitüsü, Türkiye Bibliyografyasının neşrindeki gecikmeyi biran evvel önleyebilmek gayesiyle ve bir bibliyografya, aktüel olduğu nisbette, kıymetinin artacağı esasına dayanarak, ilk olarak, fiilen işe başladığı tarih olan Ekim 1955 den itibaren olmak üzere, Ekim - Kasım - Aralık 1955 aylarında derlenerek Millî Kütüphaneye gelen neşriyatın bibliyografyasını yayımlamıştır. 1955 yılının ilk dokuz ayına ait bibliyografya da toplu bir fasikül halinde hazırlanmış ve basılmak üzere matbaaya verilmiştir. Halen, üçer aylık fasiküller halinde, içinde, bulunulan aylarda neşredilen eserlerin bibliyografyası, geciktirmeksizin, muntazaman yayımlanmaktadır.

Enstitü, aynı zamanda bibliyografya ve dokümantasyon istihbarat merkezi olduğundan, Türkiye neşriyatı hususunda, kendisine yapılan müzakeratlar ve bu hususta karşılaşılan müşküller esas olmak üzere, Türkiye Bibliyografyasını, bazı değişiklik ve ilâveler yapmakla daha faydalı bir hale getirmeye çalışmıştır. Bu değişiklik ve ilâveler şöyle hülâsa edilebilir:

Resmî yayımlar ve tercüme eserlerin bibliyografik künyelerinin baş tarafına hususi işaretler konulmakla bunların ilk bakışta diğer künyelerden farkedilmesine ve böylece memleketimizde neşredilen bu tip eserler hakkında, yapılacak herhangi bir etüde imkân verilmiştir. Bunun faydası, on senelik kümülâtif Türkiye Bibliyografyalarının hazırlanmasında da görülecek, bun-

lar kolayca diğer künyelerden ayrılıp âdet olduğu üzere gruplandırılacaklardır.

Bundan başka, Derleme Müdürlüğünün 1953 yılında kısmen başlamış bulunduğu hükmi şahsiyeti haiz müesseseler tarafından yayımlanan anonim eserlerde, bu müesseselerin müellif gibi telâkki edilmesi ve künyelerin başına getirilmesi meselesi, diğer millî bibliyografyalarda olduğu gibi, gayet geniş olarak ele alınmıştır. Fasikül-lerin sonuna bu müesseselere ait bir indeksin de ilâvesiyle hem Türkiye'de neşriyat yapan müesseselerin tanınmasına yol açılmış, hem de aynı müessesenin, konuları bakımından muhtelif sistematik bölümlere girmiş bulunan eserleri, indeks- de bir arada zikredilen künye numaraları vasıta- siyle, toplu olarak araştırıcının istifadesine sunulmuştur.

1956 yılı başlangıcından beri de künyelere, belibashi bütün diğer memleketlerin millî bibliyografyalarında olduğu gibi, eserlerin Millî Kütüphanedeki yer numarası ilâve edilmiş, bu suretle, Türkiye dahilinden ve haricinden yapılacak kitap iaresi talepleri kolaylaştırılmıştır. Bunun başka bir faydası, Millî Kütüphanede, bu bibliyografik künyeler, kesilip kartonlara yapıştırılmak suretiyle, ayrıca kitapları fişlemek için zaman ve emek sarfına lüzum bırakmaması olacaktır.

Eserlerin konu gruplarına göre tasnifinde, Milletlerarası Onlu Tasnif Sistemi'nin iki rakamlı umumi şeması esas olarak alınmıştır. Ancak, bazı konularda eserleri, üç veya daha fazla rakam kullanmak suretiyle tasnif etmek zaruri görülmüştür.

Bibliyografyada, derleme kanunu gereğince derlenen her nevi doküman, kitap veya broşür diye bir ayırmaya tâbi tutulmaksızın ve azınlıklar neşriyatı veya yabancı dil neşriyat gibi birtakım ayrımlar yapılmaksızın gösterilmiştir.

Gazete ve mecmua gibi süreli yayımların umumî konularını, tasnif sisteminin bu tip eserlere mahsus bölümlerinde toplanmış, muayyen bir konuda neşriyat yapanlar ise o konuya ait bölümün sonuna "süreli yayımlar" başlığı altında konulmuştur. Ayrıca bütün süreli yayımlar, her fasikülün sonunda, ayrı bir alfabetik indeksde toplu olarak gösterilmiştir.

Nota ve harita gibi doküman çeşitleri, bibliyografik künyelerinin tesbitinde gösterdikleri hususiyetler bakımından, kitaplardan ayrılmış, notalar müzik, haritalar, coğrafya bölümlerinin sonuna "notalar" ve "haritalar" başlıkları altında ilâve edilmiştir.

Afiş, ilân vs. gibi, kitaplardan tamamen ayrı hususiyetler gösteren neşriyat, bibliyografyanın

önsözünde de anlatıldığı gibi, her senenin sonunda ilâve bir fasikül halinde verilecektir.

Bibliyografyanın baskı şekli de değiştirilmiş ve bu yeni şekliyle başlıca yabancı memleketlerin bibliyografyalarıyla boy ölçüşecek hale gelmiştir.

Enstitünün, 1952 de yayımlanmasına başlamış olduğu "Türkiye Makaleler Bibliyografyası" bilindiği gibi, memleketimizde bu sahadaki boşluğu doldurmaktadır. Ancak, kuruluşundan beri eksik ve gayet mahdut sayıda personelle çalışıldığından Enstitü, bu bibliyografyanın hazırlanmasında ve basılmasında bir zaruret halini alan gecikmeyi önleyememiştir. Yukarıda adı geçen kanunla, personel kadroları da genişletilmiş ve bunun müspet tesirleri görülmeye başlamıştır. "Türkiye Makaleler Bibliyografyasının neşrinde mevcut iki seneye yakın gecikmenin önlenmesi, bu suretle Türkiye'de yeni yayımlanan ilmi makalelerden okuyucunun zamanında haberdar edilebilmesi için, içinde bulunduğumuz Ekim 1956 ayından itibaren olmak üzere, Ekim - Kasım - Aralık 1956 devresinde derlenen periyodik neşriyatın muhtevasına ait bibliyografya hazırlanmaya başlanmıştır.

Bilindiği gibi, "Türkiye Makaleler Bibliyografyası"nın son yayımlanan fasikülü, 1954 yılının ikinci üç aylık devresine aittir. Bunu takip eden 1954 yılının diğer fasikülleri matbaadadır. 1955 yılı makaleler bibliyografyası, ayrıca, toplu bir fasikül halinde, yakında matbaaya verilmek üzere hazırlanmaktadır. Arada kalan 1956 yılının ilk dokuz aylık devresine ait fasikül de mümkün olabilecektir en kısa zamanda ele alınacak ve gecikme böylece ortadan kalkmış olacaktır.

1957 yılından itibaren "Türkiye Bibliyografyası" ve "Türkiye Makaleler Bibliyografyası"nın aylık olarak çıkarılabilmesi için çalışılmaktadır.

Enstitünün bibliyografya faaliyetleri böylece hülâsa edildikten sonra, programında bulunan memleket ölçüsünde toplu katalogların hazırlanması problemine gelelim.

Türkiye'de, lâtın harflerinin kabulünden sonra neşredilen eserler derleme kanunu gereğince, memleketimizde muayyen beş kütüphaneye gönderilmekte ve "Türkiye Bibliyografyası"nda tespit edilmekte olduğundan bu eserlerin toplu katalogunun yapılması bugün için bir tarafa bırakılmış ve "Türkiye Kütüphanelerine Giren Yabancı Memleketlerde Yayımlanmış Eserler Toplu Katalogu" yapılmıştır. İştirak eden memleketimizin ilim eserleri bakımından zengin 60 kütüphanesinin her ay göndermekte olduğu, yeni aldıkları eserlere ait fişlerle gittikçe büyüyen katalog halen 50.000 e yakın bu tip eserin memleketimizde hangi kü-

tüphanelerde bulunabileceği hakkında malûmat vermektedir.

Enstitüde, fişler üzerinde ve alfabetik olarak bulunan katalogun üç ayda bir yayımlanan sistematik tasnifli nüshası, (Yabancı Dil Eserler Bülteni) teksir suretiyle, Millî Kütüphanede basılmakta ve iştirak eden kütüphanelere ve ilim müesseselerine dağıtılmaktadır.

Enstitünün bu cümleden olmak üzere ikinci faaliyeti "Türkiye Kütüphanelerinde Mevcut Yabancı Memleketlerde Yayımlanmış Periyodik Eserler Toplu Katalogu"dur. 1954 yılında fişler üzerine birinci basımı yapılarak iştirak eden 58 kütüphaneye dağıtılmış olan katalogun ikinci basımı hazırlıkları tamamlanmak üzeredir. İkinci basımda iştirak eden kütüphanelerin adedi ve kütüphanelendeki periyodik koleksiyonları artmış olduğundan kitap halinde basılacak olan katalogun yabancı memleketlerde yayımlanmış belli-başlı periyodik eserleri ihtiva edeceği ve bu halile bibliyografik kıymeti haiz olacağı tabiidir.

Bundan başka, Millî Kütüphane Arap Harfli Türkçe Eserler Bölümünde "Türkiye Kütüphane-

lerinde Mevcut Arap Harfli Türkçe Eserler Toplu Katalogu" hazırlıklarına girişilmiştir.

Bu suretle toplu katalog sahasında memleketimizin ihtiyacının büyük bir kısmı karşılanmış olacaktır.

Bibliyografya Enstitüsünün dokümantasyon bölümünün faaliyeti de kuruluşundan bu yana hayli genişlemiş ve gelişmiştir. Bütün dünya kütüphaneleri ve dokümantasyon merkezleri ile işbirliği halinde çalışıldığından araştırmacıya her türlü dokümanın temini mümkün olmakta ve memleketimiz dahilinde ve haricinde yapılan talepler büyük ölçüde çoğalmış bulunmaktadır.

Bundan başka, çalışma programında mevcut bulunan Türkiye'deki ilim müesseselerini ihtiva edecek ve ilim âlemine tanıtacak olan bir dokümantasyon rehberinin hazırlanması işi de ele alınmıştır. Hazırlıkları ilerlemiş olan rehber yakında matbaaya verilecektir.

Böylece, Enstitü, kuruluşundaki gayeyi gerçekleştirerek ilmi çalışmalara yardım vazifesini muvaffakiyetle yapmakta ve bunun semeresini kendisine ve yayımlarına yapıyan müracaatların günden güne artması ile görmektedir.

MİLLETLERARASI MÜZELER HAFTASI

Enise YENER

Bütün dünyada olduğu gibi, memleketimizde de ilk defa 6 - 14 Ekim tarihleri Müzeler Haftası olarak kabul edilmiştir. Sekizinci UNESCO Genel Konferansında milletlerarası Müzeler Haftası ihdası kararlaştırılmış ve bütün dünya müzeleri, 6 - 14 Ekim 1956 tarihleri arasında açılacak müzeler kampanyasına iştirake davet edilmiştir.

Halk arasında müzelerle karşı daha geniş bir aklıca uyandırmayı hedef tutan bu hareket, Milletlerarası Müzeler Konseyi (ICON) adına İsviçre'de toplanan ve Türkiye dahil (1) 33 devletin katıldığı IV. Milletlerarası Müzeler Konferansı'nda hararetle tasvip edilerek Temmuz 1956'da, Paris İhtiralar Müzesi Müdürü M. A. Leveillé'nin bir hitabesi ve UNESCO Umum Müdürü Dr. Luther Evans'ın da hazır bulunduğu geniş merâsim çerçevesinde "Müzeler Sahasında Milletlerarası Haftası" olarak resmen kabul ve ilân edilmiştir.

Müzeler Haftası, biraz yukarıda da belirttiğimiz üzere, müzeler ile halkın birbirine yaklaşması hususunda dünyaca karar altına alınan bir faaliyet haftası demektir.

Dünya müzeleri arasında fikir ve hedef birliği sağlamak üzere, UNESCO ile ICOM'ın önderliği altında, müzeler âlemi bu hafta münasebetiyle elele vermiş bulunmaktadır. Önümüzde açılan bu ufuk, bütün müzeler için yeni bir kuvvet getirecek, müzeler tarihine yeni ve gerçek bir istikamet verecek değer ve mahiyettedir. Halkı müzelerle alıştırmak, yaklaştırmak yolunda dünyaca girişilen böyle bir teşebbüsün büyük faydalar sağlayacağında şüphe yoktur.

Bu haftanın gaye ve programını açıklamadan önce, değer ve ehemmiyetine, halk eğitimindeki büyük rollerine kısaca temas etmeyi faydalı buluyorum.

Kültür hayatının zaruri bir unsuru sayılan müzeler; bilhassa İkinci Dünya Harbinden sonra,

(1) Bu Konferans'ta memleketimizi Ankara Etnografya Müzesi Müdürü ve ICOM Millî Komitesi Başkanı Hâmit Zübeyr Koşay temsil etmiştir.

birçok memleketlerde değişen şartların icabı olarak yepyeni bir görüşle ele alınmakta, mâziden aldığı ders, halin zaruretleri ve geleceğe dair olan temenniler karşısında gittikçe belirli maksatlara doğru yönelmektedir.

Bir millet; geçmişte olan biteni, dilinin, edebiyatının, sanatlarının, idarî, içtimai, siyasi, medenî varlığının eserlerini ancak müşahhas olarak müzelerde görebilir. Bu sebeple müzeler bir milletin yaşayış savaşında varlığını korumak, gelişmesini sağlamak, yükselmesini emniyet altına almak için muhtaç olduğu heyecan ve enerjinin bitip tükenmeyen kaynağıdır. Millî kültür gelişme ve zarpılme hızını müzelerden alır. Müzeler, millî seciyenin itimmiye ve takviyesinde en mühim vasıtalarla, denilebilir.

UNESCO'nun üye devletlere ve bütün dünya müzelerine gönderdiği tamimde işte asıl bu maksada işaret edilerek Müzeler Haftası'nın millî yönden tanzimi, tertip ve harekete geçilmesi ana prensip olarak kabul edilmektedir. UNESCO'nun bu haftaya ait çalışmalarını şöylece hulâsa edilebilir:

UNESCO, ilim ve kültür müesseseleri olan müzeler ile geniş halk tabakalarını yakından temasa getirmek ve kültür yayımını kemaniyet ve keyfiyet bakımından mümkün olduğu kadar memleketin en uzak köşelerine kadar yayabilmek amacıyla tertiplemiş olduğu Müzeler Haftası'nda bütün dünya müzelerini aynı gaye etrafında birleşmeye davet etmiştir. Bir nevi mânevi seferberlik diyebileceğimiz bu milletlerarası kampanyada dünya çapında hummalı bir faaliyet yaratabilmek için müzelerin yanısıra diğer kültür müesseselerini de harekete geçirmenin lüzumuna inandığından müzelerle münasebetleri olan bütün müesseselerin, konservatörlerin ve müzelerin faaliyet ve inkişafıyla alakalı millî veya milletlerarası bütün ilim, kültür ve terbiye teşekküllerinin de dikkat nazarlarını bu haftanın gaye ve ehemmiyeti üzerine çekerek ayrıca yardımlarını sağlamaya çalışmıştır.

Bu cümleden olmak üzere, UNESCO bütün

üye devletlere bir tmm göndererek ilgili maarif makamlarından UNESCO Millî Komisyonu, Müzeler Millî Komisyonu, Müzeler, v. s. gibi kurumlarla bu konuda işbirliği sağlamalarını rica etmiştir. Ayrıca, resmî makamların, haftanın tertip ve idaresini temin etmek üzere, yukarıda adı geçen teşekküllerin mmssillerinden mürekkep bir komite teşkil etmelerini teklif etmiştir. Müzeler Haftasının millî yönden tanzim ve tertibi hususunda harekete geçmesi için, Millî Komisyon'un kontrolü altında bulunacak olan bu komite, memleketin otorite ve mütehassısları, matbuat, radyo ve televizyon teekklleriyle irtibatla bulunacağı gibi, UNESCO'nun Müzeler ve âbideler Dairesi ile münasebetini sağlamış olacaktır.

UNESCO, Müzeler Haftası için yukarıda umumî olarak zikrettiğimiz ve daha ziyade bir tamam mahiyetinde olan başlıca prensipleri böylece belirttikten sonra, bu haftanın kutlanma programına ait bizzat kendisi ve müzeler tarafından yapılması gereken ilerin neler olabileceğini de tespit etmiştir. Bu konuda bizzat kendisi tarafından yapılması tasarlanan iler arasında bilhassa u hususlar bulunmaktadır:

1. Mze dvasını bütün dünyaya duyuracak ve müze haftasına ait çalışma programının ana hatlarını belirtecek bir broşür neredilerek ye memleketlere gönderilmesi;

2. Radyo ve basın yoluyla haftanın çalışma ve gayesini belirtecek haberler verilmesi;

3. UNESCO'ya ait dergilerde müzelerde ilgili konularda makaleler neredilmesi;

4. Müzeler haftası gayesine uygun olmak üzere "Bütün yollar müzeye gider" adlı bir film gerilmesi;

5. Bu münasebetle milletlerarası mahiyette ocuk resimleri müsabakası tertip edilmesi.

UNESCO'nun bizzat yapmayı üzerine aldığı bu işlerden bazıları ye devletler tarafından da yapılabilecektir.

UNESCO, Müzeler Haftası münasebetiyle, geniş halk kitlelerinin alkasını müzelere çekebilme için her müze için, kendi imkânları ltsnde, gereletirebileceği ileri tyin ederek programına esas teşkil edebilecek noktaları belirtmektedir:

1. Müzeler alanında yapılacak yeni tesisler dolayısıyla halkın alkasını çekmek. Meselâ: bir galeriye yerleştirilen sun'î iik tesisatının merasimle aılması; hususi bir sim altında gece galerilerinin aılması ve müze içerisinde yeni bir salonun merasimle aılması gibi.

2. Halkın alkasını çekecek öğretici ve terbiyevî karakterde tertiplenecek bir muvakkat serginin merasimle aılması.

3. Tara halkına sanat eserlerini tanıtma ve

göstermek gayesiyle sergi sergiler tertiplenmesi.

4. Mzeden uzak yerlerdeki fabrika, okul, istasyon, otel, maęaza vitrinlerinde mzeliik eserler veya fotoęraflarla kk sergiler açmak.

5. Halkın kültür seviyesini yükseltmeye yarayacak şekilde müzelerdeki eserlerin kılavuz veya kataloglarının yayınlanması ve müzeler haftası münasebetiyle geniş surette neriyata yer verilmesi.

6. Müzelerde ocuk veya gençlerin terbiyesiyle meşgul olacak tamamıyla pedagojik ve ilmi esaslara dayanan terbiyevî bir Servis'in bu hafta münasebetiyle merasimle aılması.

7. Müzelere hususî tarzda veya konferansların rehberliği altında ziyaretler tertip edilmesi.

8. Bu hafta münasebetiyle öğretmenler için öğretici mahiyette seri konferanslar tertibi (yani bir müze tedris gününün yapılması).

9. Müzede kabul merasimleri yapmak ve konserler vermek suretiyle halkın müzelere ısındırılmasına çalışılması.

10. Mzemin ğrencilere açık olduğu bir gün öğretmenlerin de itirkiyle öğrenciler arasında bir resim müsabakası ihdas etmek.

11. Müzeler haftasının açılış ve kapanışı münasebetiyle radyofonik bir seri neşriyat yapılması.

12. Müzeler haftası münasebetiyle televizyon neriyatının bu haftanın gayesine uygun şekilde ayarlanması.

13. Mze ziyaretlerinin bu hafta münasebetiyle belli günlere mahsus olmak üzere parasız olması.

14. Umumi yollara, müzeye güden yolu gösterir mahiyette, muvakkat veya devamlı işaretler konulması.

15. Bu hafta münasebetiyle halkın dikkatini müzelere çekebilmek için müze binası dıının bayraklarla donatılması ve geceleri iıklandırılması.

16. Aynı ihtisası haiz yabancı müzelerle eser, sergi veya konferans mübadelesi gibi şeyler de bu cümleden olarak düşünülebilir.

UNESCO'nun dünya milletlerine yapmış olduğu bu tavsiyeler Maarif Vekletimizce de benimsenmiş ve bir tertip komitesi marifetiyle memleketimiz realiteleri gzmnde bulundurulmak suretiyle bu haftaya mahsus bir kutlama programı hazırlanmış ve başarıyla tatbik edilmiştir.

Bu suretle bütün dünyaca aynı zamanda kutlanan Milletlerarası Müzeler Haftası; ilim, sanat, kültür yoluyla, dünyanın herhangi bölgesine mensup olursa olsunlar, bütün insanları bir meslek teand içinde birleştirmiş bulunması bakımından ayrıca ehemmiyet tamaktadır.

FOLKLOR VE MÜZECİLİKTE FİLMİN ROLÜ

Süleyman TAMER

Folklor, bir cemiyetin köklü değerlerindedir. Birçok büyük sanatkarların eserlerinin kaynağını mensup oldukları milletlerin folklorunda buluruz. Beethoven, Wagner gibi dâhiler bile, eserlerinde ilhamlarını bu bitmez tükenmez kaynaktan almışlardır.

Folklorun tesbiti, işlenmesi için, medeni milletler, araştırmalar yapmışlar, arşivler, müzeler, enstitüler kurmuşlar, topladıkları malzemeyi film ve sanat adamlarının istifadelerine arzetmişlerdir.

Eski devirlerdeki insanlar bize medeniyetlerini ancak ellerinde mevcut, dinamizmini kendi içinde gizleyen, cansız, hareketsiz vasıtalarla ulaştırabiliyorlardı. İnsan zekâsı geliştikçe, eldeki vasıtalar da gelişmiştir. Notanın icadı, halk melodilerini; matbaanın icadı, halk masallarını kullaktan kulğa geçme ve bu geçiş esnasında da karakter ve kalıplarını kaybetme gibi bir tehlikeden kurtarmıştır. Fotoğrafın icadı, kıyafetlerin, âdetlerin, eşyanın; gramofonun icadı ise, halk melodilerinin aynen tesbitini, bunların yayılmasını, gelecek nesillere, özellikleriyle birlikte ulaşmasını sağlamıştır. Nihayet, bundan yarım asır önce, yeni bir ifade vasıtası, yeni bir fikir dili olan film ile karşılaşırız ki, bu vasıta da bize, hareketlerin de tesbiti inkânını vermiştir. O güne kadar, sadece muayyen pozları tesbit edilebilen halk oyunları, artık bize bütün dinamizmi, detaylarıyla verebiliyor.

Bununla tatmin dilemiyen insan, filmin yanına bir de gramofon koyarak, oyunlar esnasında söylenen melodileri de dinlemeğe muvaffak oluyor. Bu durumun gelişmesi, karşımıza bir gün sesli filmi çıkarıyor. Bu sayede, dansların melodileri senkronluğu sağlanıyor. Renkli filmin icadıyla, artık, kostüm, eşya, bina ve tabiat bütün detaylarıyla tesbit edilebiliyor. Üç buutlu film bizi düz bir satıhtan kurtarmış, resimlerde derinliği de vermiş bulunuyor. Son olarak, Henri Chrétien'in bulduğu Sinemaskop ise bize kim bilir daha ne gibi inkânlar sağlayacaktır.

Medeni milletler, her gelişme safhasında, bu

vasıtalarından geniş ölçüde faydalanmasını bilmişler, bilhassa folklor alanında, o güne kadar vasıtasızlık veya yetersiz vasıtalar yüzünden yapılamayan işleri yapmışlar, kurtarabildikleri varlıkları kurtarmak için, bütün gayretlerini sarfetmişlerdir. Kurdukları filmoteklerde bir de folklor bölümü ihdas ederek, millî oyunlar, millî âdetler ve eşyanın, folklor alanında birer varlık olan şahısların filmlerini çekmişler. Bunları sadece halkın ve sanatkarların istifadesine arz etmekle kalmayıp, birer kopyasını film müzelerine veya filmoteklere koymak suretiyle ebedileştirmişlerdir.

Fikir alanında nakil vasıtası kitap ve kulğa inhisar edince, vakalar, hayallerimizde, bunları okuduğumuz, dinlediğimiz andaki ruh haletimize göre canlanır, benliğimizde ona göre tesirler icra eder. Bunları başkalarına naklederken mizacımızdan bir şeyler katarız, kendi ruhumuzun damgasını vururuz. Sanat yönünden görülünce bu bazan faydalı bile olur. Fakat, konu, bir doküman olarak ele alınca bu bir tahrif olur. Orijinallik kaybolur. Bu işe folklorik çalışmalarda çok kaçınılması gereken bir durumdur. Bu işte, tamamen dokümanter olarak çalışmak gerekir. Bir varlığın, orijinalliğini kaybederek tesbit edilmesindense, hiç tesbit edilmemesi evlâdır. Okullarımızda gördüğümüz millî oyunlar bunun canlı birer misalidir. Bu oyunlar ne kadar güzel oynanırsa oynansın, icracılarının şehir mizacından gizgiller taşınmaktadır.

Vak'a ve malzemenin dokümanter bir şekilde tesbitine hizmet edecek en kuvvetli vasıta ise filmidir. Film sanatının, bilhassa bu gibi ilmi çalışmalarda faydalandığı dokümanter film sahası vardır. Fakat biz bu işte çok geç kalmış bulunuyoruz. İyi kötü bir mevzu film endüstrimiz mevcutsa da, henüz kültür ve dokümanter film sahasında, nihayet Denizcilik Bankasının ve İstanbul Üniversitesinin ecebi mütehassıslara hazırlattığı bir iki esere sınırlanmaktadır. Film gibi, asrın bu en yaygın fikir dili, en kuvvetli propaganda vasıtasından henüz faydalanamamaktayız. Bilhassa folklor sahasında, kıyafet, âdet, oyunlarımızı ait elimizde tek film yoktur. Bu kıyafetleri

bir gün hususi şahıslardan temin ederek veya müzelerimizden çıkararak, kaybolmağa yüz tutan âdetlerimizi ninelerimizden, dedelerimizden dinleyerek canlandırmamız mümkün olacaktır ama, folklor alanında birer varlık olan şahıslarımız, sesleriyle, sazlarıyla, oyunlarıyla göğüp giderlerken onlara dur diyecek kudrete malik değiliz. Bir gün Osman Pehlivan'ı, Sururi'yi, Kel Hasan'ı, Neyzen Tevfik'i nereden bulup da filmini çekeceğiz? Yaşayanlar da bir gün onlara karışacaklar.

Yarın, bizden sonrakiler, bugünün bu harikulâde vasıtasından faydalanarak, kendilerine bu varlıkları ulaştırmadığımız için bizi ne kadar suçlu bulacaklardır. Danimarka, Hollanda gibi küçük memleketlerin kültür ve dokümanter film sahasında yaptıklarını, folklor mevzuundaki filmlerini görmek, zengin ve çok orijinal bir folklorla malik bir milletin evlâdı olarak insanı üzüyor. Yurdumuzun her köşesinde çok zengin folklor malzemesi var, müzelerimiz zengin eserlerle dolu. Fakat, bunların hâlâ filme tesbit edilmemesi, yurdumuzda hiç değilse bir folklor filmoteğinin kurulmamış olması kaybının büyüklüğünü bize ancak zaman gösterecektir. Zira, yukarıda arzettiğimiz gibi, bu eserlerin çoğu, muhtelif tesirlerle orijinalliklerini kaybetmekte, tamamen gayri kabili istifade bir hale gelmekte veya sanatkârları göğüp gitmektedir.

Yıllarca evvel İstanbul'da rasladığım bir işveçli gazeteci: "Bu kadar zengin müzelere dünyanın hiçbir yerinde raslamadım" demişti. Gazeteci bununla muhakkak ki, maddî zenginliği kastetmişti. Bunların bir de tarihî değerleri gözönünde tutulacak olursa, öyle sanıyorum ki, müzelerimiz, dünyada hakikaten eşi bulunmayan varlıklarla doludur. Fakat, bunları ancak, İstanbul'a gelen sayılı mahdut turist görebilmektedir. Halbuki bu müzelere dair yapılacak ve dış memleketlerde

gösterilecek kültür ve dokümanter filmler, yurdumuza büyük bir turist akınına sağlayacak ve bol miktarda döviz getirecektir.

İtalya'dan Danimarka'ya kadar uzanacak olursanız, millî oyun diye göreceğiniz şey, ancak, birbirine az veya çok benzeyen oyunlar olacaktır. Halbuki Türkiye'nin her köşesinde başka bir varlık, başka bir dinamizmle karşılaşırız. Prof. Carl Ebert ve halen Hollywood'da bir ritmik jimnastik stüdyosunun sahibi bulunan Elisabeth Back Türkiye'de buldukları günlerde bu hakikati itiraf etmişler ve millî oyunlarımıza hayran kalmışlardır.

Folklor sahasında vazifesini yapmağa çalışan tek müessese Devlet Konservatuarı olmuştur. Yıllardan beri mütehassıs ekiplerini yurdun muhtelif yerlerine göndererek toplatmış olduğu halk türkülerine ait bir arşiv kurmuş. Bu arşivin ve mevcut diskotekin yurda ne kadar büyük bir hizmet olduğunu bize istikbal daha iyi anlatacaktır. Kurulması kararlaştırılan Folklor ve Müzikoloji Enstitüsü ise az zamanda bize çok büyük faydalar sağlayacaktır. Temenni edelim ki, bu çalışmalar yalnız Konservatuarı inhisar etmesin, müzelerimiz de faaliyete geçsin ve Konservatuarın müzik folkloru faaliyetine paralel olarak, folklorun diğer şubelerinde faaliyet gösterebilir, tamamen kaybolmağa veya orijinalliğini kaybetme tehlikesini gösteren varlıklarımızı kurtarsın. Bu işte, asrın en modern, en kuvvetli vasıtası olan filminden azami surette faydalanarak dış memleketlerde de gösterilebilecek eserler meydana getirsin.

Başka milletlerin film müzeleri bile kurduğu bu devirde, müzelerimizde henüz filminden faydalanmayışımız bizim için büyük bir kayıptır. Bu kaybımızın daha büyük olmaması yegâne temennimizdir.

U N E S C O

II

Zekâî BALOĞLU

Birleşmiş Milletler Teşkilâtı içerisindeki yeri geçen yazımızda (*) belirten UNESCO'nun bu defa da gayeleri, kuruluşu ve on yıllık faaliyetlerinin ana hatları üzerinde durmak istiyoruz.

Fansa ve İngiltere'nin teşebbüsü ile 1945 kasımında Londra'da toplanan 43 memleketin temsilcileri tarafından hazırlanan ve 20 Devletin bilahare resmen kabulü üzerine 4 Kasım 1946 tarihinde kurulmuş olan UNESCO'nun gayeleri ve görevleri Sözleşme'nin önsözünde şöylece ifade edilmektedir.

"Bu sözleşmeye katılan Devletlerin hükümetleri milletler adına bildirirler ki: Harbler insanların dimağlarında başlar. Barışın savunma siperlerinin de insanların dimağlarında kurulması gereklidir.

İnsanların birbirlerinin adet ve yaşayışlarını bilmemesi dünya milletleri arasında şüphe ve güvensizliğin müsterek bir sebebi olmuş ve dolayısıyla aralarındaki farklar çok kere bir harbin çıkmasıyla neticelenmiştir. Şimdi sona eren büyük ve korkunç harb insanların haysiyet, eşitlik ve birbirlerine saygı göstermelerini emreden demokratik prensiplerin inkârı ve insanlarla ırkların eşit olmadıklarını ileri süren doktrin, cehalet ve peşin hükümler yardımı ile yayılması sayesinde mümkün olmuştur. Kültürün geniş ölçüde yayılması ve insanlığın âdetleri, hürriyet ve barış için eğitilmesi insan haysiyeti için elzem olduğu gibi bütün milletlerin karşılıklı yardım ve alâka anlayışı ile yerine getirilmeleri gereken kutsal bir ödevdir.

Yalnızca hükümetlerin siyasi ve ekonomik tertiplerine dayanan bir barış dünya milletlerinin toplu, devamlı ve samimi bağlanmalarını sağlayan bir barış olamaz. Bundan ötürü, başarısızlığa uğramaması için barışın insanlığın fikir ve manevî birliğine dayanması gerektir.

Bu sebeplerden dolayı;

bu sözleşmeyi imzalayan Devletler, nesnel gerçeğin hiç bir kayda bağlı olmadan araştırılması yolunda herkese tam ve eşit eğitim imkânları verilmesine, fikir ve bilginin serbestçe mübadelesi lüzumuna inandıklarından, milletler arasındaki münasebetleri geliştirip artırmak ve böylece karşılıklı anlaşmayı ve birbirlerinin yaşayışları hakkında daha iyi ve doğru bilgi edinmeyi sağlamak karar ve azmindedirler.

Bunun sonucu olarak;

Dünya milletlerinin eğitimsel, bilimsel ve kültürel münasebetleri yoluyla, uğrunda Birleşmiş Milletler Teşkilâtının kurulduğu ve anayasasının ilân ettiği milletlerarası barış ve insanlığın müsterek saadeti gayelerini ilerletmek maksadiyle Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumunu kurmuşlardır.

Unesco bu gayelerini gerçekleştirmek için üç idari organ vücuda getirmiştir. Birincisi, üye Devletlerin resmî temsilcilerinden teşekkül eden Genel Konferanstır. İki yılda bir toplanmakta olan Genel Konferans birer ay devam eden çalışmalarında Teşkilâtın genel siyasetini, program ve bütçesini tasvip ve bütün üye Devletlerin nüfuslarına ve millî gelirlerine göre aidatlarını tesbit eder; İcra Konseyi üyelerini ve Genel Direktörü seçer.

İkincisi İcra Konseyi'dir 22 üyeden teşekkül eden bu Konsey, yılda en az iki defa toplanır. Vazifesi programın yürütülmesine nezaret etmek; muhtelif meseleler üzerinde, bilhassa Genel Konferansa sunulacak program ve bütçe tasarılarının hazırlanmasında Genel Direktöre tavsiyelerde bulunmaktır.

Üçüncüsü de merkezi Paris'te bulunan Sekreterlik'tir. 50 den fazla memleketten alınan 900 kadar milletlerarası memurun çalıştığı Sekreterliğin başında Genel Direktör vardır. 1953 temmuzundan beri bu makam Dr. Luther H.

(*) Kültür Dünyası (Sayı: 24 - 25).

Evans (amerikalı) tarafından işgal edilmektedir.

Üye Devletlerin çoğunda Unesco Millî Komisyonları, Vekâletler ve başka eğitim, bilim ve kültür kurumları ile Sekreterlik arasında bağı sağlamaktadırlar.

Ayrıca 400 kadar milletlerarası ve hükümetler dışı teşekkül Unesco ile işbirliği etmektedir.

Sekreterlik programının yürütülmesi ile görevli 7 Daire'ye maliktir: Eğitim Dairesi, Müsbet ve Tabii İlimler Dairesi, İktimai İlimler Dairesi, Kültür Faaliyeleri Dairesi, İstihbarat Dairesi, Teknik Yardım Dairesi, Şahıs Mübadelesi Servisi. Bunlardan başka bir çok idari Servisler ve bürolar Dairelerle işbirliği etmektedirler: Doküman ve Yayın Servisi, Konferans Genel Hizmetler Bürosu, Program ve Bütçe Bürosu.

Şimdi de teşkilâtın, geçen on yıl zarfında cihanşümül ilgiye mazhar olan faaliyetlerini altı başlık altında ana hatları ile özetlemeğe çalışacağız:

İstatistiklere göre, bütün dünyada yetişkinlerin %45 i okuma-yazma bilmemekte; 250 milyondan fazla çocuk ise hiç bir okula devam etmemektedir. Bu husus ehemmiyetle dikkate alan Unesco bir taraftan okuma-yazma öğretimi metodları üzereinde incelemeler yaparken, aynı zamanda öğretimin diğer cephelelerini ele almış ve en özel eğitim ve öğretim meseleleri üzerinde sayısız konferanslar, toplantılar ve stajlar tertipliyerek zabıtlarını ve neticelerini neşretmiştir.

Bu gün Unesco Eğitim Dairesinin dikkatini üzerinde toplayan Temel Eğitim meselesi vardır ki bu alan da yapılan çalışmaların gayesi cehalet ve ekseriya sefalet içinde yüzen toplumlarda, muhitin imkân ve şartlarından faydalanmak suretiyle, insanların meslek sahibi olmalarına, sıhhatle yaşamalarına, evlerini tanzim etmelerine, öğretim ve eğitimin nimetlerinden faydalanmalarına, topluluk hayatına katılmalarına, yaşama şartlarını ıslah etmelerine, şahıs olarak ve bir cemiyet üyesi olarak yetişmeleri için zaruri bilgi ve tekniği kazanmalarına ve böylelikle kendi toplumlarının meselelerini çözmelerine yardım etmektedir. Unesco, temel eğitimin müstakbel sorumlularının yetiştirilmesi ve gereken malzemenin istihsali için iki merkez kurmuştur: birisi Lâtin Amerika memleketleri için Mexika'da Patzeuaro'da; diğeri arap memleketleri için Mısır'da Sins-el-Layyan'da.

Parasız ve mecburî öğretim alanında Unesco hükümetlere mütehasıs müşavirler gönderir.

rek onlara diğer memleketlerin tecrübelerinden faydalanma imkânlarını sağlamak ve meselelerini yerinde incelemek suretiyle parasız ve mecburi öğretimin "İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi" nin 26 ncı maddesinde ilân edildiği gibi, bütün dünya çocukları için temin edilmesine yardım etmiştir. Temel eğitim ve mecburi öğretim alanlarında okullar inşasında ve öğretmen sayısında süratle artmalar kaydedildiği gibi, maarif sistemlerinin yeniden ele alınmasında, öğretici personelin yetiştirilmesinde, okul programlarının geliştirilmesinde ve ders kitaplarının ıslahında Unesco tarafından önemli neticelere ulaşılmıştır.

Unesco halen 22 memlekette 59 temel eğitim merkezi şebekesine haber ve teknik tavsiye temin etmektedir. Dünyanın bütün bölgelerinden gelen malûmat bir Dokümantasyon Merkezi'nde toplanmakta, tahlil edilmekte ve değerlendirilmektedir. Merkez bu çalışmalardan bir kısmını etüd, rapor ve periyodik şeklinde dört dilde neşretmiştir. Bu dokümantasyon vazife ile gönderilen mütehasısların haberleşmesine olduğu kadar milletlerarası konferansların veya stajların da tertibine yaramaktadır.

Yabancı memleketlerde seyahatlar ve incelemeler bilgi ve tekniğin yayılmasını sağlamak ve milletlerarası anlaşma ve işbirliğini geliştirmek hususunda en müessir vasıtalandır. Bu yüzden Unesco şahıs mübadeleleri'ni teşvik etmektedir: öğrenci, profesör, işçi mübadeleleri.

Teşkilât, kendi programının yürütülmesinde çalışan kimselere milletlerarası bir formasyon ve tecrübe sağlamak gayesi ile bir çok burslar —8 yılda bin kadar— vermiştir. Aynı zamanda, hükümetler veya muhtelif teşekküller tarafından verilen bursları da idare ve muhtelif guruplar arasında milletlerarası mübadeleleri kolaylaştırmaktadır. Bu maksatla eğitim gayeli seyahat imkânları üzerinde, dünya çapında, bilgi toplamak ve yaymaktadır.

Müsbet ve Tabii İlimler:

Unesco, gerek doğrudan doğruya, gerekse yetkili milletlerarası teşekküller marifeti ile, ilim adamları arasında karşılaşmaları ve milletlerarası işbirliğini kolaylaştırmaya çalışmakta; okullarda müsbet ve tabii ilimler öğretimine yaptığı yardım, ihtisas mecmualarında veya dünya basınında yaydığı haberler ve tertipleriği sevvar sergiler sayesinde büyük kitlenin ilmi eğitiminde rol oynamakta; nihayet, insanlığın havat şartlarını ıslah edecek olan araştırmaları desteklemektedir.

Kurak bölge araştırmalarına dair program, ilim alanında Unesco'nun büyük rolünün güzel

bir örneğidir. Keza, nucleaire fizik alanındaki milletlerarası işbirliği. 1952 de bir çok hükümetler, Unesco'nun yardımı ile, Atom Araştırmaları Avrupa Konseyi'ni kurmuşlardır. Bu Konsey atom enerjisinin sulhu gayelerle kullanılması üzerinde araştırmalar için bir teşkilât ve bir laboratuvar kurmakla görevlidir. Teşkilât şimdi mevcuttur ve 12 millet dahildir: Belçika, Danimarka, Fransa, Yunanistan, İtalya, Norveç, Hollanda, Almanya, İngiltere, İsveç, İsviçre ve Yugoslavya. Laboratuvar ise Cenevre civarında inşa halindedir.

Unesco bir bilimsel işbirliği merkezleri şebekesi tesis etmiştir: Lâtin Amerika için Montevideo'da, Orta Doğu için Kahire'de, Güney Asya için Yeni Delhi'de, Güney Doğu Asya için Djakarta'da kurulan bu merkezlerin vazifesi araştırmaları desteklemek, ilim öğretimini ıslah etmek, her bölgenin ilim adamlarının diğer memleketlerde kaydedilen terakkilerden haberli olmalarına yardım etmek, konferans turneleri, ecnebi uzman ziyaretleri, her sınıf uzmanlar için tekâmül kursları vs. tertiplemektedir.

İçtimai İlimler:

Unesco, nisbeten yakın zamana ait olan ve mütehassısları her zaman yeter sayıda olmayan ilim dallarında da milletlerarası işbirliğini sağlamaya çalışmaktadır. "Bütün gerginliklerin sulhu yollarla halledilebileceği" doğru ise bu gerginliklerin sebeplerini bulmak ve buna çareler araştırmak içtimai ilimlere düşer. Son zamanlarda ise yeter derecede gelişmemiş memleketlerde sanayişleşme ve köy toplumlarının şehirlere akını yeni gerginlikler husule getirmek tehlikesi arz etmektedir. Bu itibarla Unesco, içtimai ilimler mütehassıslarına ve metodlarına müracaat suretiyle hükümetlerin, modern ilim ve tekniğin meydana getirdiği değişikliklere memleketlerinin intibakını geniş ölçüde kolaylaştırabileceklerine inanmaktadır.

Teşkilât, içtimai ilimler öğretimi üzerinde dünya ölçüsünde bir anket yapmıştır. Neticeleri bir seri eserde yayımlanmış olan bu anket, üç büyük bölge için muteber tavsiyeler formüle etmeğe imkân vermiştir: Güney Asya, Orta Doğu ve Orta Amerika. O zaman 22 üye Devletin, uzman tavsiyelerinden faydalanmağı talep etmeleri üzerine, kendilerine misyonlar gönderilmiştir.

Nihayet içtimai ilimler programı ırk meselesi üzerinde de büyük ölçüde durmuş ve 1950 de topladığı sosyologlar, antropologlar ve jenetisyenler komisyonu vasıtasıyla "Irka dair Beyanname" neşretmiştir.

Kültür Faaliyetleri:

Unesco, sanat eserleri ve âbideler ile ilgili teşkilât, öğretim ve koruma meseleleri üzerinde hassasiyetle durmuştur. Sanatın insanların müsterek mirası olduğu çok zaman söylenir. Fakat hakikatte milyonlarca insan sanat ve edebiyata dair eserlerle temas imkânını hiç bir surette bulmamışlardır. Bu eksikliğin milletlerarası ölçüde telâfisi için Kültür Faaliyetleri Dairesi şu eserleri neşretmişlerdir: resim şaheserlerinin renkli röproduksiyonları katalogları; muhtelif memleket sanat eserlerini milletlerarası plânda tanıttak Albümler; arapça, farsça, hindce, japonca, çince, italyanca, ispanyolca ve portakızce yazılmış olup diğer memleketlerce iyi tanınmamış bulunan şaheserlerin en yaygın dillere tercümeleri.

Kültür Faaliyetleri Dairesi üye Devletlerin şehir ve köylerinde dolaşmak üzere seyyar sergiler tertiplemiş; müzelerin eğitsel ve içtimai rollerini başarmalarına ve Unesco tarafından uygulanan neşriyat mübadeleri sistemi sayesinde kütüphaneler'in —en ileri memleketlerin mühim araştırma kütüphaneleri dahil— kolleksiyonlarını zenginleştirmelerine yardım etmiştir.

Unesco'nun teşebbüsü ile meydana gelmiş olan Telif Hakkı Evrensel Anlaşması, edebiyat ve sanat eserleri sahiplerinin haklarını korumağı hedef tutmaktadır. 1952 den beri 40 memleket tarafından imza edilmiş olan bu antlaşma 16 Eylül 1955 te yürürlüğe girmiştir.

Silâhlı çatışmalar halinde kültürel değerlerin muhafazası için milletlerarası Anlaşma 1954 te La Haye'de 44 memleket tarafından imzalanmıştır.

Nihayet, tarihî anıtların restorasyonu ve korunması için Peru, Suriye, Irak, İsrail, Mısır, Yugoslavya gibi bazı memleketlere Unesco tarafından misyonlar gönderilmiştir.

İstihbarat:

Basın, sinema, radyo ve televizyon kültürün ve istihbaratın belli başlı vasıtaları olabilirler ve olmalıdırlar. Bu vasıtaların vazifelerini kolaylaştırmak için Unesco mühim miktarda teknik yardım sağlamış, anketler tertiplemiş, büyük miktarda makale ve etüd tevzi etmiş ve hukuki, idari ve teknik hususlarda çeşitli maniaları yemeğe çalışmıştır.

Unesco'nun eserinin muvaffakiyeti için gayelerinin geniş çapta tanıtılması mühimdir. Bu itibarla basın, sinema, radyo ve televizyon vasıtaları ile halkla doğrudan doğruya temas halinde bulunan Unesco, onu kendisinin, Birleşmiş Milletlerin ve diğer ihtisas teşekküllerinin gaye-

lerinden ve faaliyetlerinden daimi surette haberli kılmağa çalışmıştır. Unesco bu maksatla özel yayma vasıtalarına sahiptir ve günlük olarak teksir edilen haberleri bütün dünyaya yayılmaktadır.

Dünyanın her köşesine gönderilen uzmanlar tarafından basın, radyo, sinema ve televizyon üzerinde yapılan anketler, istihbarat teknikyenileri için kıymetli haiz bir seri etüdler neşrine imkân vermiştir.

Haberlerin milletlerarası plânda yayılmasına set çeken bir çok manialar vardır. Bunlardan bazıları Unesco'nun üye memleketlerle birlikte uygulamaya çalıştığı milletlerarası anlaşmalar sayesinde bertaraf edilebilmektedir. Bunlar arasında "Eğitsel, bilimsel ve kültürel malhüyetle göze ve kulağa hitap eden malzemenin milletlerarası sirkülasyonunun kolaylaştırılmasına dair Anlaşma, 1954 yılından beri yürürlükte; profesör, öğrenci ve araştırmacıların seyahatları ile ilgili milletlerarası tertipler; fizik ölçü aletleri gümrüklerden transit geçirilmesine dair idari mukaveleler...

Aynı zamanda Unesco Kuponları parası düşük olan memleketlerin vatandaşlarına parası yüksek olan memleketlerde kitap, film ve ilmi malzeme satın alma imkânları vermektedir; seyahat kuponları eğitim gayeli seyahatlarda kambyo müşküllerini gidermeği hedef tutmaktadır; nihayet yardımlaşma kuponları herkese, Unesco misyonuna şahsen iştirak etmek fırsatını vermektedir ki bu yardımlar en fazla ihtiyaç içerisinde bulunan memleketlerin öğretim müesseselerini teçhiz için yapılmaktadır.

Teknik Yardım:

Birleşmiş Milletler Genişletilmiş Teknik Yardım Programı, yeter derecede gelişmemiş bölgelerin iktisaden kalkınmalarını kolaylaştırmak gayesi ile meydana getirilmiştir. Unesco'nun bu programdaki hissesi 1956 da beş milyon dolara yakındır. Unesco bu meblağ ile bilhassa teknik, ilk, orta öğretim; temel eğitim ve yetişkinler eğitimi, öğretimin teşkilâtlandırılması, ilmi ve teknik dokümantasyon merkezleri, ilmi araştırma ve öğretim konularında ihtiyaç içerisinde bulunan üye memleketlere yardımlarda bulunmaktadır. 1956 da 51 memlekette çalışan 300 Unesco uzmanı vardır. Unesco'nun teknik yardım programından iştirak ettiği birçok hizmetler arasında Liberia'da

bir temel eğitim merkezinin faaliyeti, Siyam'da ilk ve orta öğretimin teşkilâtlandırılması, Hindistan'da yeraltı sularının incelenmesi, Mısır'da göle karşı mücadele, memleketimizde İstanbul Teknik Üniversitesinde hidrojeoloji, sismoloji ve metralurji misyonları ile Ankara'da teknik öğretim projeleri sayılabilir.

Unesco normal programı çerçevesinde, 1955 te, bir üye Devletlere yardım fonu ihdas edilmiştir. Bu fondan iktisadi kalkınma projelerinden çok içtimai ve manevi faaliyetler için tahsisler yapılmakta ve önde az gelişmiş memleketler gelmek üzere istisnasız bütün üye Devletler bu yardımlardan istifade etmektedirler. Unesco tarafından gönderilen uzmanlar, verilen tahsil ve ihtisas bursları ve yapılan malzeme ve teçhizat yardımları hep bu fondan yapılmaktadır.

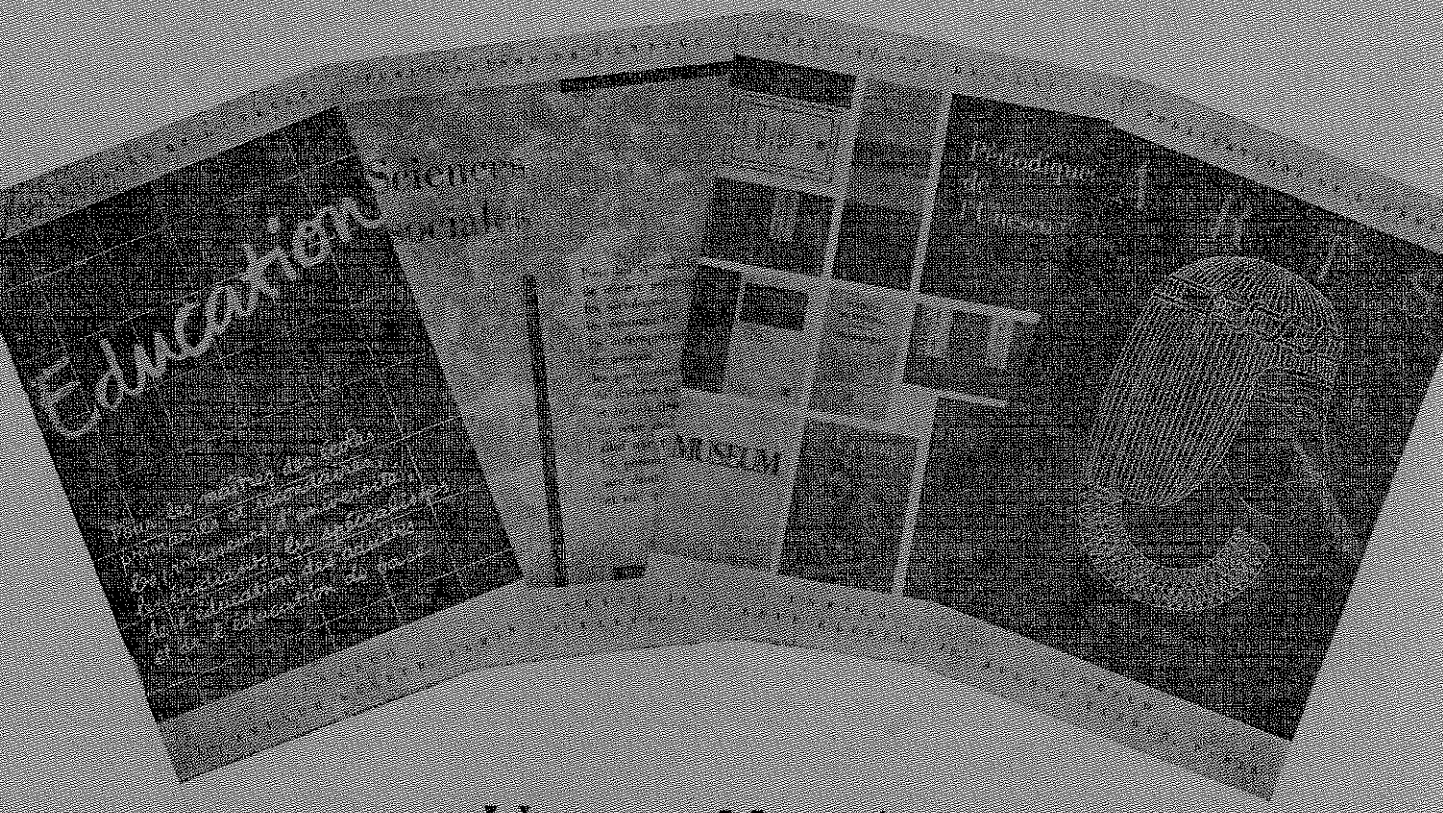
İşbirliği:

Burada anahtarlarına işaret edilen bu cihan şumul programı yürütmek için Unesco, Birleşmiş Milletlerin diğer ihtisas teşekkülleri ile daimi temas halindedir (Milletlerarası Sivil Havacılık Teşkilâtı, Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Teşkilâtı, Milletlerarası Çalışma Teşkilâtı, Dünya Meteoroloji Teşkilâtı, Dünya Sağlık Teşkilâtı, Milletlerarası Telekomünikasyon Birliği, Milletlerarası Posta Birliği vs.).

Teşkilât aynı zamanda sayısız hükümet dışı milletlerarası teşekküllerle de sıkı işbirliği yapmaktadır. Bunlardan bir çoğu Unesco tarafından kurulmuştur ve Unesco'dan para yardımı görmektedir. Meselâ, Milletlerarası Üniversiteler Birliği, Milletlerarası Plastik Sanatlar Birliği, İnsanlığın ilmi ve kültürel tarihini yazmakla görevli milletlerarası Komisyon, Milletlerarası Tıp İlimleri Teşekkülleri Konseyi, Milletlerarası Müzeler Konseyi, Milletlerarası Müzik Konseyi, Milletlerarası Felsefe ve Beşeri İlimler Konseyi, Milletlerarası İlim Birlikleri Konseyi, Milletlerarası İçtimai İlimler Konseyi, Milletlerarası Tiyatro Enstitüsü (ITI).

Kısacası, UNESCO bütün memleketlerde eğitim, bilim ve kültürün gelişmesi ve dünyaya sulhu bir istikbalin hazırlanması uğrunda çalışan bütün insanların gayretlerini koordine etmeğe çalışmaktadır.

Not: Bu yazı, UNESCO brogürlerinden tercüme edilmiş suretiyle hazırlanmıştır. Memleketimizde UNESCO faaliyetleri gelecek bir yazıda ele alınacaktır.

Unesco Yayınları

Fiyatı: 100 Kr.